

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ

ΔΙΑΤΜΗΜΑΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΠΙΧΕΙΡΗΜΑΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΑΙ ΣΥΜΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗ ΣΤΗΝ ΑΓΡΟΤΙΚΗ ΑΝΑΠΤΥΞΗ»

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

**«Το αγροτοδιατροφικό σύστημα του αιγοπρόβειου γάλακτος
στην Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας»**

Ευσταθία Χ. Ρήγα

Επιβλέπων Καθηγητής:

Καρανικόλας Παύλος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΓΠΑ

ΑΘΗΝΑ

2020

ΓΕΩΠΟΝΙΚΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΑΘΗΝΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΑΓΡΟΤΙΚΗΣ ΟΙΚΟΝΟΜΙΑΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ
ΤΜΗΜΑ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΖΩΙΚΗΣ ΠΑΡΑΓΩΓΗΣ ΚΑΙ ΥΔΑΤΟΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΩΝ

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

«Το αγροτοδιατροφικό σύστημα του αιγοπρόβειου γάλακτος
στην Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας»

«The agri-food system of goat and sheep milk in the Regional Unit of Etoloakarnania»

Ευσταθία Χ. Ρήγα

Εξεταστική Επιτροπή:

Καρανικόλας Παύλος, Αναπληρωτής Καθηγητής ΓΠΑ (Επιβλέπων)

Βλάχος Γιώργος, Επίκουρος Καθηγητής ΓΠΑ

Τσιμπούκας Κωνσταντίνος, Καθηγητής ΓΠΑ

Το αγροτοδιατροφικό σύστημα του αιγοπρόβειου γάλακτος στην Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας

Τμήμα Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης

Τμήμα Επιστήμης Ζωικής Παραγωγής και Υδατοκαλλιεργειών

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η αιγοπροβατοτροφία αποτελεί βασική δραστηριότητα των κατοίκων της περιφερειακής ενότητας Αιτωλοακαρνανίας και η παραγωγή αιγοπρόβειου γάλακτος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στην διαμόρφωση του οικογενειακού γεωργικού εισοδήματος.

Ο σκοπός της εργασίας ήταν η μελέτη της πορείας του αιγοπρόβειου γάλακτος από την κτηνοτροφική εκμετάλλευση, όπου παράγεται, στο σημείο επεξεργασίας του και τέλος, στην διάθεση του στην αγορά, ως τελικό προϊόν με προστιθέμενη αξία. Πάρα τις προσπάθειες για επικοινωνία με τις βιομηχανίες γάλακτος, μόνο μια επιχείρηση δέχτηκε να παραχωρήσει στοιχεία κι έτσι η έρευνα εστιάστηκε στον πρωτογενή τομέα και τα οικονομικά αποτελέσματα των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.

Πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα και συνέντευξη με 20 παραγωγούς - κατόχους κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης, προκειμένου να εξεταστούν παράγοντες όπως το γεωργικό εισόδημα, η μέση απόδοση των ζώων σε γάλα, το κόστος παραγωγής του γάλακτος στην εκμετάλλευση κ.α..

Θετικά οικονομικά αποτελέσματα, παρουσίασαν οι πολύ μεγάλες εκμεταλλεύσεις, στις οποίες χρησιμοποιείται σύστημα εντατικής εκτροφής, ζώα με βελτιωμένα χαρακτηριστικά και υψηλότερη απόδοση σε γάλα και πραγματοποιείται ιδιοπαραγωγή ζωοτροφών και επενδύσεις με στόχο τον εκσυγχρονισμό της εκμετάλλευσης. Σε αντίθεση, εμφανίστηκε μια αποθαρρυντική εικόνα στα οικονομικά αποτελέσματα των υπολοίπων εκμεταλλεύσεων, η οποία σχετίζεται κυρίως με την έλλειψη εκσυγχρονισμού, τις δαπάνες κάλυψης των διατροφικών αναγκών των ζώων και την διαχείριση της εκμετάλλευσης από τους παραγωγούς.

Επιστημονική περιοχή: Γεωργικό οικογενειακό εισόδημα

Λέξεις κλειδιά: αιγοπρόβειο γάλα, Αιτωλοακαρνανία, αγροκτηνοτροφική εκμετάλλευση, γεωργικό οικογενειακό εισόδημα, κόστος παραγωγής γάλακτος

The agri-food system of goat and sheep milk in the Regional Unit of Etoloakarnania

Department of Agricultural Economy and Development

Department of Animal Science and Aquaculture

ABSTRACT

Sheep and goat farming is the main activity of the inhabitants of the Regional Unit of Etoloakarnania and the production of sheep and goat milk plays an important role in shaping the agricultural family income.

The purpose of the study was the research of goat's and sheep's milk course from the livestock farm, where it is produced, at its processing point and finally, on the market, as a final product with added value. Despite efforts to communicate with the dairy industry, only one company agreed to provide data and so the research focused on the primary sector and the financial results of livestock farms.

An on-site research and personal interview with 20 producers - livestock owners were conducted, in order to examine factors, such as agricultural income, the average milk production of animals, the cost of milk production on the farm, etc.

Positive economic results were presented by the very large farms, which use an intensive breeding system and animals with improved characteristics and higher milk production. They also use self-produced animal-feed and investments for the modernization of the farm. In contrast, a discouraging picture emerged in the financial results of the other holdings, which is mainly related to the lack of modernization, the costs of covering the animal's nutritional needs and the management of the holding by the producers.

Scientific area: Agricultural family income

Key words: sheep and goat milk, Etoloakarnania, livestock holding, agricultural family income, milk production cost

Πίνακας περιεχομένων

Εισαγωγή	6
Κεφάλαιο 1 - Η Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας	7
1.1 Εισαγωγικά Στοιχεία	7
1.2 Ιστορικά Στοιχεία	8
1.3 Γεωγραφία και Κλίμα.....	8
1.4 Πληθυσμός.....	9
1.5 Πρωτογενής τομέας & Οικονομία	10
1.5.1 Γεωργία	10
1.5.1.1 Καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών	16
1.5.2 Κτηνοτροφία.....	16
1.5.2.1 Αιγοπρόβατα	17
1.6 Δευτερογενής Τομέας.....	23
1.7 Η Βιομηχανία Του Γάλακτος.....	24
1.7.1 Τα Γαλακτοκομικά Προϊόντα της Αιτωλοακαρνανίας.....	27
Κεφάλαιο 2 - Αποτελέσματα επιτόπιας έρευνάς	31
2.1. Δειγματοληψία	31
2.2 Διαρθρωτικά Στοιχεία των Εκμεταλλεύσεων	31
2.2 Ανθρώπινη απασχόληση εντός και εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης.....	33
2.3 Ακαθάριστη Πρόσοδος.....	35
2.4 Δαπάνες εκμετάλλευσης.....	39
2.4.1 Μεταβλητές δαπάνες	40
2.4.2 Σταθερές δαπάνες.....	41
2.5 Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα	43
2.6 Ακαθάριστο κέρδος & Αποδοτικότητα κεφαλαίου.....	45
2.7 Βασικό προϊόν (πρόβειο γάλα)	46
2.8 Εμπορικά Δίκτυα.....	47
2.9 Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Γάλακτος	48
Κεφάλαιο 3 – Συμπεράσματα	49
Βιβλιογραφία	52

Εισαγωγή

Η αιγοπροβατοτροφία στην περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας, αποτελεί βασική δραστηριότητα των κατοίκων και είναι ένας σημαντικός παράγοντας για τη στήριξη του γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος. Τα παραγόμενα αγροκτηνοτροφικά προϊόντα χαρακτηρίζονται από υψηλή ποιότητα, η οποία συνδέεται με το περιβάλλον της περιοχής, το σύστημα εκτροφής, τις χρησιμοποιούμενες φυλές και το είδος των χορηγούμενων ζωοτροφών. Στόχος της παρούσας εργασίας, ήταν η καταγραφή της πορείας του αιγοπρόβειου γάλακτος από το σημείο παραγωγής του έως και το σημείο της διάθεσης του στην αγορά, μετά την επεξεργασία του, όπως επίσης και η εξέταση των παραγόντων που το καθιστούν προϊόν προστιθέμενης αξίας. Μετά από αδυναμία ανάκτησης στοιχείων από τις επιχειρήσεις επεξεργασίας του γάλακτος, η έρευνα εστιάστηκε στον πρωτογενή τομέα και τα οικονομικά αποτελέσματα των αγροκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.

Η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε στην εργασία, είναι η βιβλιογραφική έρευνα σε συνδυασμό με την ανάκτηση στοιχείων από την Περιφερειακή Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής Αιτωλοακαρνανίας και άλλες διευθύνσεις. Παράλληλα, πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα και προσωπική συνέντευξη με 20 παραγωγούς – κατόχους αγροκτηνοτροφικής εκμετάλλευσης και επικοινωνία με μια επιχείρηση επεξεργασίας γάλακτος της περιοχής.

Η εργασία αποτελείται από τέσσερα κεφάλαια. Στο πρώτο κεφάλαιο, αναφέρονται μερικά στοιχεία για την περιοχή αναφοράς και τη σημασία της αιγοπροβατοτροφίας, ενώ στο δεύτερο κεφάλαιο αναλύονται τα οικονομικά αποτελέσματα που προέκυψαν από την ανάλυση των δεδομένων της δειγματοληψίας. Εξετάστηκαν τα διαρθρωτικά στοιχεία των εκμεταλλεύσεων, οι ώρες οικογενειακής απασχόλησης εντός και εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης, η ακαθάριστη πρόσδοδος, οι δαπάνες της εκμετάλλευσης, το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα, το κόστος παραγωγής γάλακτος κ.α.. Το τρίτο κεφάλαιο, αποτελείται από τη συζήτηση, όπου γίνεται αναφορά στη σημασία της κυκλικής οικονομίας και την ανάγκη διατήρησης της βιοποικιλότητας και της προστασίας του περιβάλλοντος, μέσα από την αγροκτηνοτροφική δραστηριότητα. Στο τελευταίο κεφάλαιο της εργασίας, εξετάζονται τα δεδομένα από τα οικονομικά αποτελέσματα της έρευνας και η σημασία αυτών στην διαχείριση των αγροκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων και στην παραγωγή του αιγοπρόβειου γάλακτος.

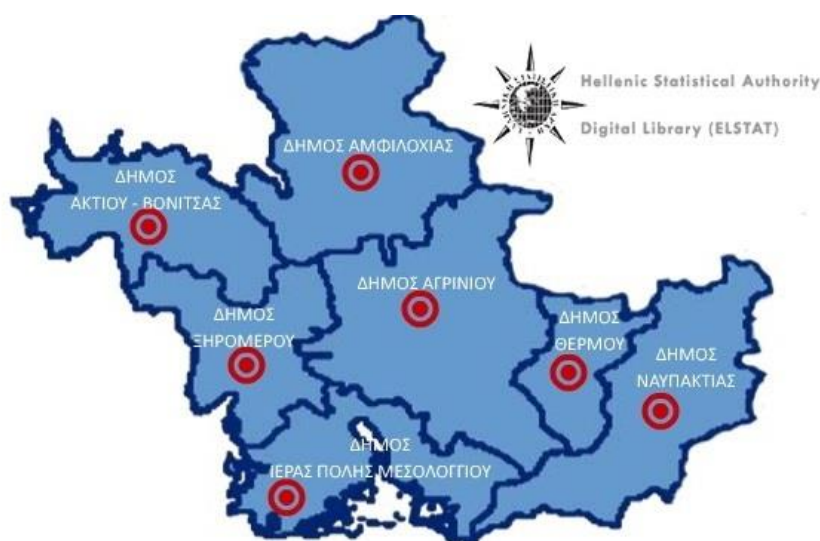
Κεφάλαιο 1 - Η Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας

1.1 Εισαγωγικά Στοιχεία

Η περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας είναι η μεγαλύτερη σε έκταση περιφερειακή ενότητα της χώρας (5.447 τετραγωνικά χιλιόμετρα) και υπάγεται στην Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας μαζί με τις περιφερειακές ενότητες Αχαΐας και Ηλείας (<https://www.pde.gov.gr>). Αποτελείται από τους δήμους Αγρινίου, Ι.Π. Μεσολογγίου, Ναυπακτίας, Αμφιλοχίας, Ξηρομέρου, Θέρμου και Ακτίου – Βόνιτσας. Είναι η μεγαλύτερη περιφερειακή ενότητα σε έκταση στην Ελλάδα και ο πληθυσμός της, σύμφωνα με την απογραφή του 2011, ανέρχεται στις 209.500 κατοίκους.

Η Αιτωλοακαρνανία είναι μια περιοχή με πλούσιο φυσικό περιβάλλον, ιδανικό για την ανάπτυξη ποικίλων καλλιεργειών και αγροκτηνοτροφικών δραστηριοτήτων, τόσο σε πεδινά όσο και σε ορεινά τμήματα. Παράλληλα, αποτελεί την πρώτη περιοχή της χώρας στην ανάπτυξη Ανανεώσιμων Πηγών Ενέργειας, καθώς έχει προχωρήσει στην παραγωγή ηλεκτρικής ενέργειας, από αιολικά πάρκα, φωτοβολταϊκά, μικρά υδροηλεκτρικά και βιομάζα. (<https://www.e-ea.gr>).

Εικόνα 1.1: Οι δήμοι της Περιφερειακής Ενότητας Αιτωλοακαρνανίας.

Πηγή: <https://www.statistics.gr/>

1.2 Ιστορικά Στοιχεία

Η Αιτωλοακαρνανία πήρε το όνομά της από τις δύο φυλές που κατοικούσαν στην ευρύτερη περιοχή, τους Αιτωλούς και τους Ακαρνάνες. Οι Αιτωλοί, ονομάστηκαν έτσι χάρη στον μυθικό ήρωα και πρώτο βασιλιά Αιτωλό, εγγονό του Δευκαλίωνα και απόγονο του Δία, ενώ οι Ακαρνάνες οφείλουν την ονομασία τους στον Ακαρνάνα, γιο του Αλκμαίωνα και της Καλλιρρόης, που ήταν κόρη του Αχελώου. Τα όρια των δύο φυλών διαχώριζε ο Αχελώος ποταμός. Οι Αιτωλοί κατοικούσαν ανατολικά του Αχελώου, ενώ οι Ακαρνάνες κατοικούσαν δυτικά. Οι Αιτωλοί δημιούργησαν την Αιτωλική Συμπολιτεία τον 3ο αιώνα π.Χ. μαζί με τους Ευρυτάνες και νίκησαν τους Γαλάτες, οι οποίοι έκαναν επέλαση από τη Βόρεια Ελλάδα και έσωσαν την πόλη των Δελφών. (Τ.Ε.Δ.Κ. Αιτωλοακαρνανίας, Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε., 1995).

Κατά τη Βυζαντινή περίοδο η περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας παρουσίασε μεγάλο αριθμό πολιτισμικών εξελίξεων και αλλαγών στους τομείς της αρχιτεκτονικής, ζωγραφικής, ξυλουργικής και της υφαντικής. Δέχτηκε επιδρομές από λαούς, όπως οι Γότθοι και οι Σλάβοι, που είχαν αρνητικό αντίκτυπο στον πολιτισμό της, έζησε μια περίοδο καλλιτεχνικής άνθισης κατά τη μεσοβυζαντινή περίοδο και ανάδειξε σημαντικές προσωπικότητες, κατά την περίοδο την Τουρκοκρατίας. Υπάρχουν πολλά δεδομένα ανασκαφών όπως τοιχογραφημένα σπήλαια, κατάλοιπα παλαιοχριστιανικών ναών κ.α. που φανερώνουν αρχιτεκτονικές ιδιαιτερότητες της εποχής. Η Αιτωλία και η Ακαρνανία ενώθηκαν, όταν το 1450-1451 καταλήφθηκαν από τους Τούρκους. Η περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας συνδέεται με ένα από τα σημαντικότερα γεγονότα της νεότερης ελληνικής ιστορίας, την ηρωική Έξοδο του Μεσολογγίου, που συνέβη στις 10 Απριλίου 1826. (Τ.Ε.Δ.Κ. Αιτωλοακαρνανίας, Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε., 1995).

1.3 Γεωγραφία και Κλίμα

Η πρωτεύουσα της περιφερειακής ενότητας Αιτωλοακαρνανίας είναι το Μεσολόγγι. Στα ανατολικά, η ενότητα συνορεύει με τους νομούς Φωκίδας και Ευρυτανίας, ενώ στα δυτικά βρέχεται από το Ιόνιο Πέλαγος. Από τη βόρεια πλευρά συνορεύει με την περιφερειακή ενότητα Άρτας και βρέχεται από τον Αμβρακικό κόλπο, ενώ από τα νότια βρέχεται από τον Πατραϊκό κόλπο.

Σε όλη την έκταση της ενότητας υπάρχουν δασικές περιοχές, οι οποίες καλύπτουν το 66% της συνολικής έκτασης και βοσκότοποι (Τ.Ε.Δ.Κ. Αιτωλοακαρνανίας, Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε., (1995).

Οι πεδινές εκτάσεις χρησιμοποιούνται κυρίως από γεωργικές καλλιέργειες, βαμβάκι, καλαμπόκι, τριφύλλια, ελαιώνες κ.α..

Μερικά από τα σημαντικότερα βουνά, τα οποία αποτελούν καταφύγιο για πολλά ενδημικά είδη γλωρίδας και πανίδας είναι το Παναιτωλικό, η Βαράσοβα, η Κλόκοβα (ή Παλιοβούνα), τα Ακαρνανικά όρη, τα Όρη Ναυπακτίας, ο Αράκυνθος κ.α.. Η Αιτωλοακαρνανία διαθέτει μεγάλο αριθμό λιμνών, όπως η Αμβρακία και η Λυσιμαχία και σε αυτήν ανήκει η μεγαλύτερη λίμνη της χώρας, η Τριχωνίδα (<https://www.e-ea.gr>). Παράλληλα, θα συναντήσουμε τη Λιμνοθάλασσα του Αιτωλικού, της Κλείσοβας και του Μεσολογγίου, οι οποίες ανήκουν στο δίκτυο Natura 2000 για την προστασία των ειδών και των ενδιαιτημάτων τους (Τ.Ε.Δ.Κ. Αιτωλοακαρνανίας, Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε., 1995).

Στα ορεινά της Αιτωλοακαρνανίας το κλίμα είναι ψυχρό, ενώ στις πεδινές και τις παράκτιες περιοχές είναι μεσογειακό. Η μέση ετήσια θερμοκρασία κυμαίνεται από 17 έως 18οC. Το μέσο ετήσιο ύψος βροχής κυμαίνεται από 800-1000 mm στα παράκτια μέχρι 1400 mm στα ορεινά και 1800 mm στα μεγαλύτερα υψόμετρα (<http://www.hnms.gr>). Η περίοδος με τις περισσότερες βροχές είναι από Νοέμβριο έως Φεβρουάριο. Χαρακτηρίζεται από υψηλή μέση ετήσια σχετική υγρασία 64-68% τόσο στην παράκτια ζώνη, όσο και στο εσωτερικό του νομού, κυρίως λόγω των μεγάλων υδάτινων όγκων.

1.4 Πληθυσμός

Σύμφωνα με την τελευταία απογραφή πληθυσμού που έγινε το 2011 (<https://www.google.com>), η περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας αριθμεί συνολικά 210.802 κατοίκους και καταμερίζονται στους παρακάτω δήμους:

1. Δήμος Αγρινίου (94.181)
2. Δήμος Ι.Π. Μεσολογγίου (34.416)
3. Δήμος Ναυπακτίας (27.800)
4. Δήμος Αμφιλοχίας (17.056)
5. Δήμος Ακτίου Βόνιτσας (17.370)
6. Δήμος Ξηρομέρου (11.737)
7. Δήμος Θέρμου (8.242)

Ως κύριες δραστηριότητες του πληθυσμού της Αιτωλοακαρνανίας καταγράφονται η γεωργία και η κτηνοτροφία, ειδικότερα στις ορεινές περιοχές. Τα τελευταία χρόνια, παρατηρείται σημαντική μείωση στους δήμους με ορεινούς οικισμούς, εντείνοντας το πρόβλημα της ανάπτυξης των ορεινών περιοχών της ενότητας. Ωστόσο, φαίνεται να υπάρχει αύξηση του πληθυσμού σε περιοχές, οι οποίες βρίσκονται κοντά στον οδικό άξονα Ναυπάκτου-Αγρινίου, καθώς τα τελευταία χρόνια έχουν πραγματοποιηθεί σημαντικά έργα, όπως η Ιόνια Οδός και η Γέφυρα Ρίου – Αντιρρίου.

1.5 Πρωτογενής τομέας & Οικονομία

Η οικονομία της περιφερειακής ενότητας βασίζεται σε αγροτοκτηνοτροφικές δραστηριότητες. Κύρια καλλιέργεια αποτελεί η ελιά και συγκεκριμένα η ποικιλίες Καλαμών και Αγρινίου, ενώ καλλιεργούνται ακόμη κτηνοτροφικά ψυχανθή, ρύζι, όσπρια, δημητριακά κ.α. Παράλληλα, λειτουργούν μεγάλες αλυκές στην περιοχή του Μεσολογγίου και ιχθυοκαλλιέργειες, όπου εκτρέφονται ψάρια για το ονομαστό αργοτάραχο Μεσολογγίου. Στον τομέα της κτηνοτροφίας η περιφερειακή ενότητα κατέχει υψηλή θέση στην παραγωγή χοιρινού κρέατος, ενώ μαζί με την περιφερειακή ενότητα Λαρίσης είναι πρώτοι στην παραγωγή αιγοπρόβειου γάλακτος.

1.5.1 Γεωργία

Σύμφωνα με τα τελευταία στοιχεία από την Περιφερειακή Ενότητα Αιτωλοακαρνανίας, το μεγαλύτερο μέρος των εκτάσεων του νομού καλύπτεται από βοσκότοπους (46,3%). Οι καλλιέργειες που κυριαρχούν στον τομέα της Φυτικής Παραγωγής, και καταλαμβάνουν σημαντικό ποσοστό των εκτάσεων είναι η ελιά, τόσο επιτραπέζιες, όσο και ελαιοποιήσιμες ποικιλίες και οι ζωοτροφές, όπως το τριφύλλι, η μηδική, η βρώμη, ο βίκος κ.α.

Εικόνα 1.2: Η πεδιάδα του Μεσολογίου.

Πηγή: <https://www.e-ea.gr/>

Ειδικότερα, στο Δήμο Αγρινίου οι καλλιέργειες που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης είναι: η ελιά (71 χιλιάδες στρ.), το τριφύλλι (29 χιλιάδες στρ.) και ο αραβόσιτος (20 χιλιάδες στρ.). Σε μικρότερες εκτάσεις, εμφανίζονται οι καλλιέργειες της πορτοκαλιάς (6 χιλιάδες στρ.), της καρυδιάς (περίπου 2 χιλιάδες στρ.), του κριθαριού (800 στρ.), κ.α..

Πίνακας 1.1: Καλλιέργειες Δήμου Αγρινίου

ΔΗΜΟΣ ΑΓΡΙΝΙΟΥ	
ΕΙΔΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (ΣΤΡ)
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	8.404
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	121.805
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	20.719
ΒΙΚΟΣ	13.842
ΑΜΠΕΛΙ	330
ΒΡΩΜΗ	12.935
ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΕΣ ΕΛΙΕΣ	60.436
ΕΛΑΙΟΠΟΙΗΣΙΜΕΣ ΕΛΙΕΣ	10.704
ΚΡΙΘΑΡΙ	798
ΚΑΡΥΔΙΕΣ	1.743
ΜΑΝΤΑΡΙΝΙΕΣ	645
ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΕΣ	6.379
ΤΡΙΦΥΛΛΙ	29.393

ΣΟΡΓΟ	255
ΣΙΤΑΡΙ ΣΚΛΗΡΟ	504
ΡΙΓΑΝΗ	11
ΜΗΔΙΚΗ	58
ΣΠΑΡΑΓΓΙΑ	133
ΔΑΜΑΣΚΗΝΙΕΣ	11
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	289.102

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας 2016-2017

Για το Δήμο Ακτίου – Βόνιτσας, τα στοιχεία που καταγράφονται, δείχνουν ως κύρια καλλιέργεια τη βρώμη (15 χιλιάδες στρ.) και ακολουθούν η ελιά (5 χιλιάδες στρ.) και το τριφύλλι (3.5 χιλιάδες στρ.). Σε μικρότερες εκτάσεις παρουσιάζονται οι καλλιέργειες του σκληρού σιταριού (2 χιλιάδες στρ.) και του βίκου (2 χιλιάδες στρ.). Σε αρκετά μικρά ποσοστά καταγράφονται οι καλλιέργειες του αμπελιού, των εσπεριδοειδών και των ψυχανθών.

Πίνακας 1.2: Καλλιέργειες Δήμου Ακταίου - Βόνιτσας

ΔΗΜΟΣ ΑΚΤΑΙΟΥ - ΒΟΝΙΤΣΑΣ	
ΕΙΔΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (ΣΤΡ)
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	1.710
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	124.109
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	1.355
ΒΙΚΟΣ	1.926
ΑΜΠΕΛΙ	144
ΒΡΩΜΗ	15.699
ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΕΣ ΕΛΙΕΣ	4.090
ΕΛΑΙΟΠΟΙΗΣΙΜΕΣ ΕΛΙΕΣ	950
ΚΡΙΘΑΡΙ	847
ΚΑΡΥΔΙΕΣ	718
ΜΑΝΤΑΡΙΝΙΕΣ	12
ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΕΣ	115
ΤΡΙΦΥΛΛΙ	3.538
ΣΙΤΑΡΙ ΣΚΛΗΡΟ	2.286
ΡΙΓΑΝΗ	32
ΡΕΒΙΘΙΑ - ΦΑΚΕΣ	36
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	157.567

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας 2016-2017

Η καταγραφή των καλλιεργειών στο Δήμο Αμφιλοχίας, παρουσιάζει το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης να καταλαμβάνεται από τον βίκο (44 χιλιάδες στρ.) και την ελιά (30 χιλιάδες στρ.). Στη συνέχεια, παρουσιάζεται η καλλιέργεια ζωοτροφών όπως η βρώμη (8 χιλιάδες στρ.) και το τριφύλλι (7 χιλιάδες στρ.). Μικρές, αλλά σημαντικές εκτάσεις καταγράφονται σε καλλιέργειες όπως: το σκληρό σιτάρι, το αμπέλι, το σπαράγγι, η καστανιά κ.α..

Πίνακας 1.3: Καλλιέργειες Δήμου Αμφιλοχίας

ΔΗΜΟΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΑΣ	
ΕΙΔΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (ΣΤΡ)
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	4.143
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	260.599
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	3.269
ΒΙΚΟΣ	43.986
ΑΜΠΕΛΙ	141
ΒΡΩΜΗ	8.467
ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΕΣ ΕΛΙΕΣ	28.459
ΕΛΑΙΟΠΟΙΗΣΙΜΕΣ ΕΛΙΕΣ	814
ΚΡΙΘΑΡΙ	3.346
ΚΑΡΥΔΙΕΣ	551
ΜΑΝΤΑΡΙΝΙΕΣ	67
ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΕΣ	652
ΤΡΙΦΥΛΛΙ	7.132
ΚΑΣΤΑΝΙΕΣ	81
ΣΙΤΑΡΙ ΣΚΛΗΡΟ	354
ΣΙΤΑΡΙ ΜΑΛΑΚΟ	20
ΠΡΩΤΕΙΝΟΥΧΟΙ ΣΠΟΡΟΙ	169
ΣΠΑΡΑΓΓΙΑ	121
ΚΑΠΝΟΣ	10
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	362.379

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας 2016-2017

Στο Δήμο Ξηρομέρου οι καλλιέργειες που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης είναι η βρώμη και η ελιά με 2,5 χιλιάδες στρέμματα περίπου η καθεμία. Ακολουθεί ο βίκος και το τριφύλλι, ενώ μικρές εκτάσεις καταγράφονται σε καλλιέργειες όπως είναι ο αραβόσιτος, το σπαράγγι, κ.α..

Πίνακας 1.4: Καλλιέργειες Δήμου Ξηρομέρου

ΔΗΜΟΣ ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ	
ΕΙΔΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (ΣΤΡ)
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	542
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	13.316
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	179
ΒΙΚΟΣ	939
ΑΜΠΕΛΙ	19
ΒΡΩΜΗ	2.640
ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΕΣ ΕΛΙΕΣ	2.379
ΕΛΑΙΟΠΟΙΗΣΙΜΕΣ ΕΛΙΕΣ	134
ΚΡΙΘΑΡΙ	588
ΚΑΡΥΔΙΕΣ	37
ΤΡΙΦΥΛΛΙ	876
ΣΟΡΓΟ	45
ΣΙΤΑΡΙ ΣΚΛΗΡΟ	765
ΡΙΓΑΝΗ	4
ΡΕΒΙΘΙΑ - ΦΑΚΕΣ	21
ΣΠΑΡΑΓΓΙΑ	100
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	22.585

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας 2016-2017

Στο Δήμο Θέρμου οι καλλιέργειες που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης είναι η ελιά με 6,5 χιλιάδες στρέμματα και η βρώμη με 3,5 χιλιάδες. Ακολουθούν ο αραβόσιτος και το σκληρό σιτάρι, ενώ μικρές εκτάσεις καταλαμβάνουν τα εσπεριδοειδή, η μηδική και το αμπέλι.

Πίνακας 1.5: Καλλιέργειες Δήμου Θέρμου

ΔΗΜΟΣ ΘΕΡΜΟΥ	
ΕΙΔΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (ΣΤΡ)
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	422
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	42.137
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	993
ΒΙΚΟΣ	1.873
ΑΜΠΕΛΙ	87
ΒΡΩΜΗ	3.493
ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΕΣ ΕΛΙΕΣ	120
ΕΛΑΙΟΠΟΙΗΣΙΜΕΣ ΕΛΙΕΣ	6.536
ΓΚΡΕΠΠΦΡΟΥΤ	19

ΚΑΡΥΔΙΕΣ	27
ΛΕΜΟΝΙΕΣ	196
ΠΟΡΤΟΚΑΛΙΕΣ	252
ΤΡΙΦΥΛΛΙ	395
ΜΗΔΙΚΗ	141
ΣΙΤΑΡΙ ΣΚΛΗΡΟ	585
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	57.274

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας 2016-2017

Όσον αφορά τους Δήμους Ι.Π. Μεσολογγίου και Ναυπακτίας έγινε μια ενιαία καταγραφή των εκτάσεων και των καλλιεργειών και για τους δυο δήμους. Σύμφωνα με τα στοιχεία οι καλλιέργειες που καταλαμβάνουν το μεγαλύτερο μέρος της καλλιεργούμενης έκτασης είναι η ελιά (125 χιλιάδες στρ.), ο αραβόσιτος (63 χιλιάδες στρ.) και η μηδική (62 χιλιάδες στρ.). Στη συνέχεια εμφανίζονται τα λοιπά σιτηρά (27 χιλιάδες στρ.), το βαμβάκι (18 χιλιάδες στρ.) και τα εσπεριδοειδή (15 χιλιάδες στρ.). Τέλος, καταγράφονται σε μικρότερες εκτάσεις καλλιέργειες όπως το ρύζι, το σκληρό σιτάρι, το αμπέλι και η ροδιά.

Πίνακας 1.6: Καλλιέργειες Δήμου Ι.Π. Μεσολογγίου - Ναυπακτίας

ΔΗΜΟΙ Ι.Π. ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ - ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ	
ΕΙΔΟΣ	ΕΚΤΑΣΗ (ΣΤΡ)
ΑΚΑΛΛΙΕΡΓΗΤΑ	14.399
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΣ	404.761
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	63.052
ΡΥΖΙ	9.422
ΑΜΠΕΛΙ	1.157
ΕΛΑΙΩΝΕΣ ΔΙΠΛΗΣ ΚΑΤΕΥΘΥΝΣΗΣ	37.964
ΕΠΙΤΡΑΠΕΖΙΕΣ ΕΛΙΕΣ	26.537
ΕΛΑΙΟΠΟΙΗΣΙΜΕΣ ΕΛΙΕΣ	61.239
ΖΩΟΤΡΟΦΕΣ	2.382
ΕΣΠΕΡΙΔΟΕΙΔΗ	15.693
ΚΑΠΝΟΣ	154
ΚΗΠΕΥΤΙΚΑ	4.627
ΒΑΜΒΑΚΙ	17.793
ΜΗΔΙΚΗ	62.587
ΛΟΙΠΑ ΣΙΤΗΡΑ	27.094
ΣΙΤΑΡΙ ΣΚΛΗΡΟ	2.033
ΡΟΔΙΕΣ	294
ΓΕΝΙΚΟ ΣΥΝΟΛΟ	751188

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας 2016-2017

1.5.1.1 Καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών

Οι καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών που προορίζονται για ζωοτροφές, συνδέεται στενά με την κατάσταση που επικρατεί στο τομέα της αιγοπροβατοτροφίας στην ενότητα. Η περιοχή διαθέτει σημαντικές πεδιάδες, όπως του Αγρινίου, του Πανατωλικού, της Κατοχής, του Λεσινίου, του Μεσολογγίου κ.α., οι οποίες αρδεύονται από τα νερά του Αχελώου και του Εύηνου και προσφέρονται για την καλλιέργεια κτηνοτροφικών φυτών. Είναι αρκετοί οι κτηνοτρόφοι που ασχολούνται παράλληλα και με την καλλιέργεια ζωοτροφών έτσι ώστε να μειώσουν το κόστος αγοράς ζωοτροφών της εκμετάλλευσης.

Πίνακας 1.7: Καλλιέργειες κτηνοτροφικών φυτών Ν. Αιτωλοακαρνανίας

ΚΑΛΛΙΕΡΓΕΙΑ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΦΥΤΩΝ (ΣΤΡΕΜΜΑΤΑ)							
	ΔΗΜΟΣ ΘΕΡΜΟΥ	ΔΗΜΟΣ ΑΓΡΙΝΙΟΥ	ΔΗΜΟΣ ΑΚΤΑΙΟΥ - ΒΟΝΙΤΣΑΣ	ΔΗΜΟΙ ΜΕΣΟΛΟΓΓΙΟΥ & ΝΑΥΠΑΚΤΙΑΣ	ΔΗΜΟΣ ΞΗΡΟΜΕΡΟΥ	ΔΗΜΟΣ ΑΜΦΙΛΟΧΙΑΣ	ΣΥΝΟΛΟ
ΒΟΣΚΟΤΟΠΟΙ	42.136	121.805	124.109	404.761	13.316	260.599	966.726
ΑΡΑΒΟΣΙΤΟΣ	993	20.719	1.355	63.052	179	3.269	89.566
ΒΙΚΟΣ	1.872	13.842	1.926		939	43.986	62.565
ΒΡΩΜΗ	3.492	12.935	15.699		2.640	8.467	43.233
ΤΡΙΦΥΛΛΙ	395	29.393	3.538		876	7.132	41.335
ΜΗΛΙΚΗ	141	58		62.587			62.786
ΚΡΙΘΑΡΙ		798	847		588	3.346	5.579
ΛΟΙΠΑ ΣΙΤΗΡΑ				27.094			
ΣΥΝΟΛΟ	49.030	199.548	147.474	557.494	18.539	326.799	1.271.790

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας 2016-2017

1.5.2 Κτηνοτροφία

Οι κάτοικοι των ορεινών περιοχών στην πλειοψηφία τους ασχολούνται με την εκτροφή των αιγοπροβάτων. Παράλληλα, στην Ορεινή Ναυπακτία έχει αναπτυχθεί η εκτροφή βοοειδών ελευθέρως βοσκής, καθώς ο συγκεκριμένος τομέας τα τελευταία χρόνια επιδοτούνταν σε μεγάλο βαθμό από την Ευρωπαϊκή Ένωση. Συνολικά, στην περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας καταγράφεται περίπου το 10% από το ζωικό κεφάλαιο όλης της χώρας σε αιγοπρόβατα και το 6% σε βοοειδή. Χαρακτηριστικό του τομέα της βοοτροφίας στην Αιτωλοακαρνανία, είναι ότι η

πλειοψηφία των εκμεταλλεύσεων έχουν ως κατεύθυνση την παραγωγή κρέατος και όχι γάλακτος. Παράλληλα, εμφανίζεται έντονα αναπτυγμένη η δραστηριότητα της χοιροτροφίας και φυσικά της ιχθυοκαλλιέργειας, με τη λειτουργία 20 μονάδων υδατοκαλλιέργειας, η οποία είναι συνυφασμένη με την παράδοση και την οικονομία της περιοχής.

1.5.2.1 Αιγοπρόβατα

Η αιγοπροβατοτροφία είναι βασική δραστηριότητα των κατοίκων της Αιτωλοακαρνανίας και σημαντικός παράγοντας για τη στήριξη της οικονομίας σε τοπικό επίπεδο. Το οικογενειακό γεωργικό εισόδημα ενισχύεται σε πολλές περιπτώσεις από την εκμετάλλευση αιγοπροβάτων και από τις πωλήσεις του αιγοπρόβειου γάλακτος. Ειδικότερα στις ορεινές και μειονεκτικές περιοχές αποτελεί μια από τις κυριότερες πηγές του αγροτικού εισοδήματος των κατοίκων των. Παράλληλα, τα παραγόμενα προϊόντα χαρακτηρίζονται από υψηλή ποιότητα, η οποία συνδέεται με το περιβάλλον της περιοχής, αλλά και με τις συνθήκες εκτροφής, τις χρησιμοποιούμενες φυλές και το είδος των χορηγούμενων ζωοτροφών.

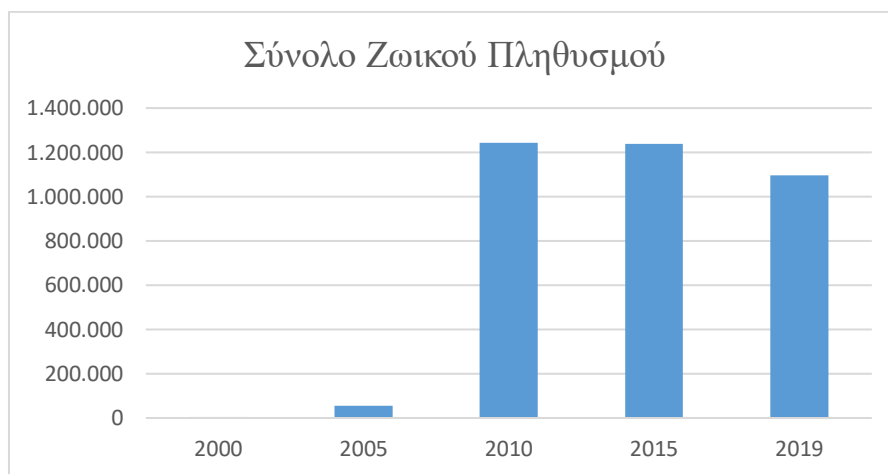
Σύμφωνα με τα στοιχεία της Διεύθυνσης Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης της Περιφερειακής Ενότητας Αιτωλοακαρνανίας, ο αριθμός των κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων που έχει καταχωρηθεί στη κτηνιατρική βάση δεδομένων για το έτος 2019 είναι 8.113.

Πίνακας 1.8: Στοιχεία κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων του Ν. Αιτωλοακαρνανίας

ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΤΗΝΟΤΡΟΦΙΚΩΝ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΝΟΜΟΥ ΑΙΤΩΛΟΑΚΑΡΝΑΝΙΑΣ					
	2000	2005	2010	2015	2019
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΝ ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ	8.454	9.869	11.208	11.466	8.113
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΑΙΓΩΝ	621	709	788	803	523
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΠΡΟΒΑΤΩΝ	3.538	4.011	4.537	4.653	3.101
ΣΥΝΟΛΙΚΟΣ ΑΡΙΘΜΟΣ ΕΚΜΕΤΑΛΛΕΥΣΕΩΝ ΑΙΓΟΠΡΟΒΑΤΩΝ	4.295	5.149	5.883	6.005	4.489
ΣΥΝΟΛΟ ΖΩΙΚΟΥ ΠΛΗΘΥΣΜΟΥ	3.966	54.529	1.243.594	1.237.544	1.096.246
ΑΡΙΘΜΟΣ ΠΡΟΒΑΤΩΝ	3.034	45.555	943.138	949.907	850.686
ΑΡΙΘΜΟΣ ΑΙΓΩΝ	932	8.871	300.456	287.637	245.560

Πηγή: Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Ανάπτυξης Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας

Παρατηρείται αρκετά σημαντική μείωση του αριθμού των εκμεταλλεύσεων σε σχέση με τα προηγούμενα 10 έτη, ενώ ο αριθμός των ζώων ακολουθεί επίσης καθοδική τάση με μικρότερο όμως ρυθμό. Η μείωση σχετίζεται με το γεγονός ότι οι εκμεταλλεύσεις είναι συνήθως μικρές σε μέγεθος και στοχεύουν στην παραγωγή γάλακτος, το οποίο παραδίδουν στα τυροκομεία της περιοχής και στο κρέας των αμνοεριφίων. Αυτό, σε συνδυασμό με την τάση βελτίωσης και εκσυγχρονισμού των γεωργικών εκμεταλλεύσεων, η οποία προάγεται τα τελευταία χρόνια μέσω της Κοινής Αγροτικής Πολιτικής, καθιστά τις μικρές, οικογενειακές εκμεταλλεύσεις μη βιώσιμες με αποτέλεσμα την παύση της λειτουργίας τους (Κ. Παπαγεωργίου, κ.α., 2015).

Διάγραμμα 1.1: Σύνολο Ζωικού Πληθυσμού του Ν. Αιτωλοακαρνανίας

Το σύνολο του ζωικού κεφαλαίου για το έτος 2019 αγγίζει τα 1.096.246 ζώα, τα οποία ανήκουν σε εκμεταλλεύσεις μικτής παραγωγικής κατεύθυνσης. Η μεγάλη αύξηση που παρατηρείται αναμεσα στα έτη 2005 και 2010 σχετίζεται με την εμφάνιση της ηλεκτρονικής απογράφης ζωικού κεφαλαίου, η οποία θεσπίστηκε ως υποχρεωτική για όλους τους κατόχους κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων σε ετήσια βάση από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης.

Κατά τα προηγούμενα χρόνια, οι περισσότεροι κτηνοτρόφοι εφαρμόζαν το σύστημα της εκτατικής εκτροφής των ζώων, το οποίο βασίζεται στην ελεύθερη βόσκηση και στη μετακίνηση των ζώων για την αναζήτηση βοσκοτόπων (ΑΝΑΙΤ Α.Ε., 2008). Τα τελευταία χρόνια γίνεται μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού των εκμεταλλεύσεων, κυρίως μέσω της ευρωπαϊκής πολιτικής και σημειώνεται ανάπτυξη του εντατικού συστήματος και της ενσταβλισμένης αιγοπροβατοτροφίας. Οι εκμεταλλεύσεις που λειτουργούν με βάση το εντατικό σύστημα, συνήθως δημιουργούνται από νέους αγρότες - κτηνοτρόφους και βρίσκονται σε πεδινές περιοχές. Στις ορεινές και μειονεκτικές

περιοχές συνεχίζεται η χρήση του εκτατικού συστήματος, καθώς οι εκτάσεις των περιοχών αυτών χαρακτηρίζονται από έντονη κλίση και φτωχή βλάστηση.

Φυλές Προβάτων

Οι φυλές των προβάτων που κυριαρχούσαν μέχρι πρόσφατα ήταν ντόπιες, με σημαντικότερη τη φυλή του **Αγρινίου**, η οποία σήμερα απειλείται με εξαφάνιση. Πλέον το ζωικό κεφάλαιο έχει αναβαθμιστεί με βελτιωμένες φυλές, με κυριότερη τη φυλή **Φριζάρτα**, η οποία προέρχεται από διασταύρωση του εγχώριου προβάτου Άρτας με κριούς της γερμανικής φυλής Φρισλανδίας. Τα πρόβατα της φυλής **Φριζάρτα** έχουν πολύ αξιόλογα αναπαραγωγικά και παραγωγικά χαρακτηριστικά, σε σχέση με άλλα βελτιωμένα πρόβατα που εκτρέφονται στην Ελλάδα. Συγκεκριμένα, εμφανίζουν πρόιμη ανάπτυξη, με σωματικό βάρος ενηλίκων θηλυκών 65-80 κιλά, μεγάλο συντελεστή πολυδυμίας (1,7-1,8 γεννηθέντα αρνιά ανά τοκετό), καλής ποιότητας σφάγιο και υψηλή γαλακτοπαραγωγή (200-350 κιλά γάλακτος ανά ζώο) (<http://www.kgbzath.gr>)

Εικόνα 1.3: Πρόβατα της φυλής Φριζάρτα.

Πηγή: <http://www.minagric.gr>

Στις πεδινές περιοχές, εκεί όπου υπάρχουν σύγχρονες κτηνοτροφικές μονάδες, εμφανίζονται πρόβατα της φυλής **Λακόν (Lacaune)**, τα οποία χαρακτηρίζονται από υψηλή παραγωγή γάλακτος και ανθεκτικότητα στις κλιματικές συνθήκες. Το σωματικό βάρος των ενηλίκων θηλυκών κυμαίνεται από 50 έως 70 κιλά, η γαλακτοπαραγωγή της ανέρχεται στα 300 - 450 κιλά, με λιποπεριεκτικότητα που ξεπερνάει το 7% και ο συντελεστής πολυδυμίας ορίζεται

στο 1,7. Άλλες σημαντικές φυλές του εξωτερικού, που εμφανίζονται στο νομό, είναι η **Ασσάφ** (*Assaf*) και η **Αβάσι** (*Awassi*), οι οποίες προέρχονται από το Ισραήλ και χαρακτηρίζονται από υψηλή παραγωγή γάλακτος, χαμηλής όμως λιποπεριεκτικότητας σε σχέση με τη φυλή Λακόν (<http://www.gaiapedia.gr>).

Εικόνα 1.4: Πρόβατα της φυλής *Lacaune* σε μηχανικό αρμεκτήριο.

Πηγή: <http://en.france-genetique-elevage.org>

Όσον αφορά τις εγχώριες φυλές της περιοχής, οι πιο διαδεδομένες είναι η φυλή της **Χίου**, η **Καραγκούνικη**, η **Αγρίνιου** και τα **Κεφαλλονίτικα ή Κάτσενα**. Χαρακτηριστικό αυτών των φυλών είναι οι μέτριες σχετικά αποδόσεις, όσον αφορά τη γαλακτοπαραγωγή και το δείκτη πολυδυμίας, αλλά ταυτόχρονα η προσαρμοστικότητα στις ιδιαιτερότητες της γεωγραφίας της περιοχής και η παραγωγή ποιοτικών προϊόντων με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά. (<http://www.kgbzath.gr>)

Η φυλή **Χίου** είναι αρκετά πρώιμη, με υψηλές αποδόσεις σε γάλα (350 – 400 κιλά) ανήκει στις πολύδυμες φυλές (1,6- 2,0 αρνιά ανά τοκετό). Τα μειονεκτήματα που εμφανίζει το Χιώτικο πρόβατο είναι η χαμηλή λιποπεριεκτικότητα του παραγόμενου γάλακτος και η ευαισθησία στην τρομάδη νόσο (*scrapie*), της οποίας η αντιμετώπιση απαιτεί ολικό κάψιμο του κοπαδιού. Ωστόσο, χρησιμοποιείται ευρέως από τους κτηνοτρόφους σε διασταυρώσεις με πρόβατα της φυλής Φριζάρτα, για ζώα με υψηλές αποδόσεις. Τα **Καραγκούνικα** πρόβατα προέρχονται από την

Θεσσαλία και έχουν χρησιμοποιηθεί σε διάφορες διασταυρώσεις με άλλα πρόβατα του νομού Αιτωλοακαρνανίας. Εμφανίζουν προσαρμοστικότητα και ανθεκτικότητα στις κλιματικές συνθήκες, ακόμα και στα ορεινά της ενότητας και θεωρούνται αρκετά πρώιμα. Η απόδοση σε γάλα αγγίζει τα 200 κιλά ανά ζώο ενώ ο δείκτης πολυδυμίας κυμαίνεται στο 1,49. Τα **Κεφαλλονίτικα** ή **Κάτσενα** πρόβατα χρησιμοποιούνται κυρίως στα ορεινά και ημιορεινά, σε μικρές οικογενειακές εκμεταλλεύσεις. Δεν έχουν μεγάλες διατροφικές ανάγκες, καθώς εμφανίζουν αρκετά χαμηλές αποδόσεις σε σχέση με άλλες φυλές και μπορούν να καλύπτουν τις ανάγκες τους μόνο από τη βόσκηση. Τέλος, η κάποτε κυριαρχούσα φυλή **Αγρινίου**, τείνει να εξαφανισθεί (<http://www.kgbzath.gr>), εξαιτίας της εισβολής άλλων φυλών προβάτων, κυρίως Φριζάρτα και Καραγκούνικου, που προτιμάται από τους κτηνοτρόφους της περιοχής, λόγω της προσαρμοστικότητας που εμφανίζουν στις εδαφοκλιματολογικές συνθήκες της περιοχής.

Εικόνα 1.5: Πρόβατο της φυλής Αγρινίου.

Πηγή: <http://www.gaiapedia.gr>

Διατροφή

Από τα 5.460,9 τετραγωνικά χιλιόμετρα του νομού Αιτωλοακαρνανίας, τα 2.532,3 καταλαμβάνονται από δημοτικούς και ιδιωτικούς βοσκοτόπους. Το μεγαλύτερο μέρος των διατροφικών αναγκών των προβάτων, ειδικά εκείνων που εκτρέφονται στις ορεινές περιοχές του νομού, καλύπτεται από τη βόσκηση. Λόγω της ιδιαίτερης μορφολογίας του εδάφους της περιοχής, η περιφερειακή ενότητα χαρακτηρίζεται από μεγάλη ποικιλότητα χλωρίδας. Το χαρακτηριστικό

αυτό, είναι άμεσα συνδεδεμένο με την ποιότητα του παραγόμενου γάλακτος και κατά συνέπεια των τυροκομικών προϊόντων που παράγονται.

Πέρα από τη βόσκηση, οι διατροφικές ανάγκες των προβάτων καλύπτονται με τη χορήγηση ζωοτροφών, όπως η μηδική σε μορφή αποξηραμένου σανού είτε σε μορφή pellet. Επιπρόσθετα, χορηγούνται καρποί δημητριακών, όπως καλαμπόκι, βρώμη και κριθάρι και διάφορα ενσιρώματα, φυράματα και μείγματα ζωοτροφών (Ζέρβας κ.α.,2004).

Σε γενικές γραμμές, τα πρόβατα χρειάζεται να καταναλώνουν 2 κιλά χονδροειδούς ζωοτροφής (π.χ. σανό μηδικής) ανά ημέρα για αύξηση της λιποπεριεκτικότητας του γάλακτος και 1.700 -1.800 γραμμάρια συμπυκνωμένης ζωοτροφής (π.χ. καρποί δημητριακών) ανά ημέρα.

Ασθένειες

Οι κυριότερες ασθένειες που εμφανίζονται στις εκμεταλλεύσεις προβάτων της περιφερειακής ενότητας Αιτωλοακαρνανίας είναι : η κυνουρίαση (τρέλα των αιγοπροβάτων ή βούρλισμα), η προϊούσα πνευμονία αιγοπροβάτων (Maedi - Visna) και οι μαστίτιδα.

Η **κυνουρίαση** οφείλεται στο παράσιτο *Taenia multiceps*, το οποίο παρασιτεί το έντερο των σαρκοφάγων ζώων (σκύλοι, αλεπούδες) και έχει ενδιάμεσο ξενιστή το πρόβατο. Συνήθως μεταδίδεται μέσω της βόσκησης των ζώων σε λιβάδια βαριά μολυσμένα από περιττώματα σκύλων. Τα συμπτώματα που εκδηλώνονται στα πρόβατα μπορεί να είναι παροδικός πυρετός, κατάθλιψη, τύφλωση, σκολίωση, κόμα κ.α.. Σε πιο σοβαρές περιπτώσεις τα ζώα μπορεί να αναπτύξουν εγκεφαλίτιδα, υπερευαισθησία, επιληπτικές κρίσεις (<http://www.gaiapedia.gr>) Αντιμετωπίζεται με χειρουργική επέμβαση για αφαίρεση της κύστης από τον εγκέφαλο του ζώου, ωστόσο, οι περισσότεροι κτηνοτρόφοι επιλέγουν τη σφαγή για τα πρόβατα που είναι κατάλληλα για εμπόριο ή την ευθανασία εκείνων που είναι σε κακή κατάσταση.

Η **προϊούσα πνευμονία** αιγοπροβάτων (Maedi - Visna) αποτελεί θανατηφόρο νόσο των προβάτων και οφείλεται στην μόλυνση από λεντοϊό. (<https://europepmc.org>) Είναι διαδεδομένη σε όλες της χώρες την Ευρώπης και το ποσοστό προσβολής των ζώων στην περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας κυμαίνεται από 40 έως 50 %. Η ασθένεια προκαλεί αναπνευστικά και νευρολογικά προβλήματα στα ζώα, σκληρυντική μαστίτιδα και μείωση της γαλακτοπαραγωγής έως και 10%, μείωση του βάρους των ζώων και αύξηση του ποσοστού θνησιμότητας. Η αντιμετώπιση της προϊούσας πνευμονίας γίνεται μέσω της εξυγίανσης του κοπαδιού από τα οροθετικά ζώα, καθώς δεν υπάρχει κανένα αποτελεσματικό εμβόλιο ή θεραπεία (<http://www.gaiapedia.gr>).

Η **μαστίτιδα** είναι μια νόσος που εμφανίζεται συχνά και προκαλεί φλεγμονή του μαστικού αδένου. Οφείλεται σε κακές συνθήκες υγιεινής στον στάβλο και το αρμεκτήριο, σε κακή διαχείριση

των ζώων και στην απουσία εμβολιασμού των ζώων, λόγω του αυξημένου κόστους του εμβολίου. Χαρακτηρίζεται από την αύξηση των λευκοκυττάρων στο γάλα και τη εμφάνιση τοπικών συμπτωμάτων στο μαστικό αδέν (Λιτοπούλου – Τζανετάκη, 2010). Χρειάζεται να γίνει έγκαιρη πρόληψη, αλλιώς τα ζώα οδηγούνται σε μείωση έως και απουσία γαλακτοπαραγωγής. Η πρόληψη γίνεται μέσω της διατήρησης καλών συνθηκών υγιεινής και αερισμού στον στάβλο και το αρμεκτήριο, απολύμανση του αρμεκτικού εξοπλισμού, μείωση της πυκνότητας των ζώων στις εγκαταστάσεις κ.α. (<http://www.gaiapedia.gr>).

Για να μπορεί μια κτηνοτροφική εκμετάλλευση να λειτουργεί σύμφωνα με τις συνθήκες ευζωίας και καλής μεταχείρισης των ζώων, θα πρέπει να χορηγούνται τα απαραίτητα εμβόλια, ούτως ώστε να διατηρείται η καλή υγεία και διαβίωση των ζώων. Τα σημαντικότερα εμβόλια που πρέπει να εφαρμόζονται στα αιγοπρόβατα είναι το εμβόλιο για την Βρουκέλλωση (Μελιταίος Πυρετός), το οποίο έχει γίνει υποχρεωτικό από την νομοθεσία, για την εντεροτοξιναιμία (κοκκιναντερία), για την λοιμώδη αγαλαξία (Παρμάρα), για τα χλαμύδια και για τη μαστίτιδα. Επίσης, πρέπει να γίνεται αποπαρασιτισμός των ζώων με φαρμακευτικές ουσίες δυο φορές τον χρόνο και να χορηγείται σελήνιο για την ενίσχυση της απορρόφησης της βιταμίνης Ε.

1.6 Δευτερογενής Τομέας

Η περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας στηρίζεται σε μεγάλο βαθμό στον αγροτικό κτηνοτροφικό και αλιευτικό τομέα. Τα πλεονεκτήματα που εμφανίζει η κτηνοτροφία συνδέονται με τη βιοποικιλότητα και την γεωγραφία της περιοχής, οι οποίες προσδίδουν στα κτηνοτροφικά προϊόντα ποιοτικά στοιχεία, όπως η άριστη γεύση και το άρωμα. Στην περιοχή παράγονται υψηλής ποιότητας προϊόντα μεταξύ των οποίων και πιστοποιημένα προϊόντα Ονομασίας Προέλευσης και Γεωγραφικής Ένδειξης.

Παρά το γεγονός ότι η περιφερειακή ενότητα είναι κατεξοχήν αγροτική δεν πραγματοποιούνται αρκετές επενδύσεις στον τομέα της μεταποίησης των αγροτικών και κτηνοτροφικών προϊόντων.

Υπάρχουν ωστόσο, αρκετές μονάδες μεταποίησης χοιρινού κρέατος, συσκευαστήρια – τυποποιητήρια επιτραπέζιας ελιάς και ελαιολάδου, μονάδες υδατοκαλλιέργειας και τοπικά τυροκομεία, που συντελούν στην ανάπτυξη του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα (<https://www.e-ea.gr>). Ο παραγωγικός ιστός ενισχύεται και από την δραστηριοποίηση μεταποιητικών μονάδων γάλακτος μεγάλων βιομηχανιών, οι οποίες έχουν έδρα σε άλλες περιφερειακές ενότητες, αλλά εγκαθιστούν υποκαταστήματα στην περιοχή, λόγω της μεγάλης παραγωγής γάλακτος και της πρωιμότητας που εμφανίζεται στα ζώα.

1.7 Η Βιομηχανία Του Γάλακτος

Σε ότι αφορά την παγκόσμια παραγωγή αιγοπρόβειου γάλακτος, σύμφωνα με την Διεθνή Οργάνωση Τροφίμων και Γεωργίας (Food and Agriculture Organization) για το έτος 2018, η Τουρκία και η Κίνα έρχονται πρώτες στην παραγωγή πρόβειου γάλακτος, με 1.446.271 και 1.180.276 τόνους παραγωγής αντίστοιχα, ενώ στην τρίτη θέση ακολουθεί η Ελλάδα με 675.803 τόνους. Στην παραγωγή αίγειου γάλακτος την πρώτη θέση κατέχει με μεγάλη διαφορά η Ινδία αγγίζοντας τους 6.098.730 τόνους, ενώ η Ελλάδα βρίσκεται στην δέκατη θέση με 152.772 τόνους γάλακτος. (<http://www.fao.org>)

Στις αναπτυσσόμενες χώρες η παραγωγή αιγοπρόβειου γάλακτος αποτελεί βασική στρατηγική για την κάλυψη των διατροφικών αναγκών του πληθυσμού, λόγω της ιδιαίτερα υψηλής θρεπτικής αξίας του (Rossi, 2017). Παράλληλα, η παραγωγή τυριών από αιγοπρόβειο γάλα αποτελεί σημαντική βιομηχανική δραστηριότητα, ιδιαίτερα στη Γαλλία και την Ιταλία. Πολλά από αυτά τα τυριά θεωρούνται «gourmet» προϊόντα, όπως τα περίφημα Γαλλικά “chèvre”, το Πεκορίνο και το Ισπανικό Manchego. και απολαμβάνουν υψηλών τιμών στην αγορά.

Το αιγοπρόβειο γάλα περιέχει όλα τα θρεπτικά συστατικά που χρειάζεται ένας οργανισμός για να αναπτυχθεί και αποτελεί στοιχείο μιας ισορροπημένης διαίτας. Έχει επίσης, επάρκεια πρωτεϊνών και αλάτων και παίζει σημαντικό ρόλο στην υγεία των οστών (Μάντης Α., 2000).

Πίνακας 9: Μέση χημική σύσταση (σε g/kg) γάλακτος αίγας, προβάτου, αγελάδας και ανθρώπου στα κυριότερα συστατικά του

Συστατικά	Αίγας	Προβάτου	Αγελάδας	Ανθρώπου
Όλικά στερεά	119,4	190	128,9	127,4
Λίπος	38	79	36	40
Λακτόζη	41	49	47	69
Πρωτεΐνη	34	62	33	12
Καζεΐνη	25	42	26	4
Μη πρωτεϊνικές αζωτούχες ουσίες	4	8	2	5
Ανόργανα συστατικά (τέφρα)	8	9	7	3
Ενέργεια	70	105	69	68
Χοληστερόλη	0,10	0,11	0,13	0,16

Πηγή: Μάντης Α., (2000), www.mednutrition.gr

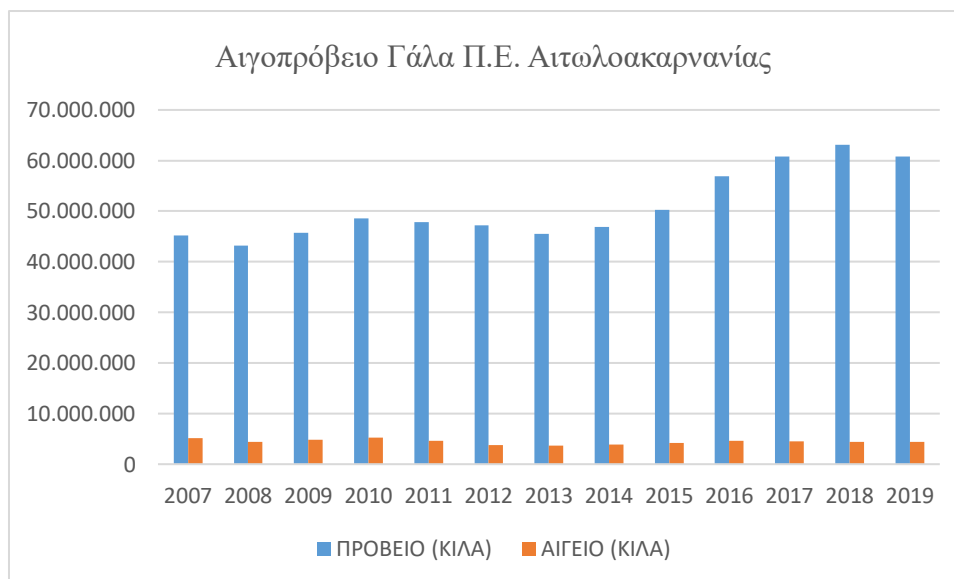
Στην Ελλάδα η Περιφέρεια Θεσσαλίας και η Περιφέρεια Δυτικής Ελλάδας κατέχουν τις δυο πρώτες θέσεις στην παραγωγή αιγοπρόβειου γάλακτος με συνολική παραγωγή 177.429.656

και 141.268.215 κιλά αντίστοιχα, για τον έτος 2018. Η περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας αποτελεί μια κατ' εξοχήν αγροτοκτηνοτροφική περιοχή και ανήκει στη δεύτερη θέση μετά την περιφερειακή ενότητα Λάρισας, όσον αφορά την ποσότητα παράδοσης αιγοπρόβειου γάλακτος.

Πίνακας 1.10: Ποσότητα παράδοσης και μέση τιμή αιγοπρόβειου γάλακτος στην Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας

	ΠΡΟΒΕΙΟ ΓΑΛΛΑ		ΑΙΓΕΙΟ ΓΑΛΛΑ	
	ΚΙΛΑ	€	ΚΙΛΑ	€
2007	45.220.067	0,93	5.187.661	0,51
2008	43.152.283	0,96	4.439.270	0,53
2009	45.698.968	0,99	4.823.420	0,54
2010	48.611.199	1,01	5.222.220	0,55
2011	47.819.331	0,99	4.653.398	0,53
2012	47.197.734	0,96	3.818.991	0,52
2013	45.529.914	0,97	3.667.899	0,53
2014	46.829.094	0,96	3.859.066	0,55
2015	50.281.118	0,97	4.182.894	0,56
2016	56.873.061	0,97	4.654.228	0,56
2017	60.836.932	0,93	4.546.740	0,54
2018	63.138.848	0,86	4.441.165	0,51
2019	60.776.492	0,81	4.456.627	0,48

Πηγή: Ελληνικός Γεωργικός Οργανισμός - Δήμητρα (<https://www.elgo.gr>)

Διάγραμμα 1.2: Ποσότητα Αιγοπρόβειου Γάλακτος Π.Ε. Αιτωλοακαρνανίας

Ο τομέας της μεταποίησης του γάλακτος συνδέεται άμεσα με την οικονομική και κοινωνική ζωή της περιφερειακής ενότητας Αιτωλοακαρνανίας, προσφέροντας προϊόντα με ιδιαίτερα χαρακτηριστικά και τεράστια παράδοση. Στα τοπικά τυροκομεία παράγονται προϊόντα με βάση το γάλα της περιοχής, χρησιμοποιώντας τρόπους τυροκόμισης που μεταφέρθηκαν από γενιά σε γενιά. Παράλληλα, εφαρμόζονται και σύγχρονες μέθοδοι για την ποιότητα και ασφάλεια των προϊόντων. Παράγονται φέτα σε βαρέλι και δοχείο, γραβιέρα, κεφαλογραβιέρα, κεφαλοτύρι, ανθότυρο, τσαλαφούτι, μυζήθρα, γιαούρτι και βούτυρο.

Στη Ελλάδα παράγονται περίπου 70 είδη τυριών εκ των οποίων τα 23 είναι προϊόντα Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (Π.Ο.Π.). Η Ευρωπαϊκή Ένωση θέσπισε το 1992 τον κανονισμό 2081/92 για την προστασία των γεωγραφικών ενδείξεων και των ονομασιών προέλευσης των γεωργικών προϊόντων και των τροφίμων. Επίσης, θεσπίστηκε και ο κανονισμός 2082/92, που αναφέρεται στο καθεστώς των βεβαιώσεων ιδιοτυπίας των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων. Οι προαναφερόμενοι κανονισμοί αντικαταστάθηκαν το 2006 από τους 510/06 και 509/06 αντίστοιχα, ενώ το 2012 ορίστηκε το νομοθετικό πλαίσιο των συστημάτων ποιότητας των γεωργικών προϊόντων και τροφίμων, σύμφωνα με τον Καν(ΕΕ) 1151/2012 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου. Παράλληλα, μέσω του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, εμφανίστηκαν και άλλες μορφές συστημάτων ποιότητας, όπως για παράδειγμα η ένδειξη «Προϊόν ορεινής παραγωγής» (<http://www.minagric.gr>).

Η Κοινή Αγροτική Πολιτική (ΚΑΠ), με την θέσπιση των παραπάνω κανονισμών, παρείχε την κατεύθυνση προς μια μορφή ολοκληρωμένης διαχείρισης και ανάπτυξης της ελληνικής γεωργικής παραγωγής. Επιπρόσθετα, δημιουργήθηκε η δυνατότητα προώθησης προϊόντων υψηλής ποιότητας με εξειδικευμένα χαρακτηριστικά, με εγγυήσεις για τη παραγωγή, επεξεργασία και τη γεωγραφική καταγωγή τους. Παρακάτω αναφέρονται οι κυριότερες ενδείξεις ποιότητας, όπως ορίζονται από το Υπουργείο Αγροτικής Ανάπτυξης και Τροφίμων για τα αγροτικά προϊόντα.

Προστατευόμενης Ονομασία Προέλευσης

Ως «ονομασία προέλευσης» ορίζεται η ονομασία που ταυτοποιεί ένα προϊόν: α) το οποίο κατάγεται από συγκεκριμένο τόπο, περιοχή ή, σε εξαιρετικές περιπτώσεις, χώρα β) του οποίου η ποιότητα ή τα χαρακτηριστικά οφείλονται κυρίως ή αποκλειστικά στο ιδιαίτερο γεωγραφικό περιβάλλον που συμπεριλαμβάνει τους εγγενείς φυσικούς και ανθρώπινους παράγοντες και γ) του οποίου όλα τα στάδια της παραγωγής εκτελούνται εντός της οριοθετημένης γεωγραφικής περιοχής.

Προστατευόμενης Γεωγραφικής Ένδειξης

Ως «γεωγραφική ένδειξη» νοείται η ονομασία που ταυτοποιεί ένα προϊόν: α) το οποίο κατάγεται από συγκεκριμένο τόπο, περιοχή ή χώρα, β) του οποίου ένα συγκεκριμένο ποιοτικό χαρακτηριστικό, η φήμη ή άλλο χαρακτηριστικό μπορεί να αποδοθεί κυρίως στη γεωγραφική του προέλευση και γ) του οποίου ένα τουλάχιστον από τα στάδια της παραγωγής εκτελείται εντός της οριοθετημένης γεωγραφικής περιοχής.

Εγγυημένα Παραδοσιακά Ιδιότυπα Προϊόντα

Ως εγγυημένο παραδοσιακό ιδιότυπο προϊόν νοείται ένα ιδιότυπο προϊόν ή τρόφιμο το οποίο: α) παρασκευάζεται με τρόπο παραγωγής, μεταποίησης ή σύνθεσης που αντιστοιχεί στην παραδοσιακή πρακτική για το εν λόγω προϊόν ή τρόφιμο ή β) παράγεται από πρώτες ύλες ή συστατικά που είναι τα χρησιμοποιούμενα παραδοσιακά. Ούτως ώστε να μπορεί να καταχωρισθεί μια ονομασία ως ονομασία εγγυημένου παραδοσιακού ιδιότυπου προϊόντος, πρέπει: α) να χρησιμοποιείται κατά παράδοση για την περιγραφή του ιδιότυπου προϊόντος ή β) να προσδιορίζει τον παραδοσιακό χαρακτήρα ή τον ιδιότυπο χαρακτήρα του προϊόντος.

1.7.1 Τα Γαλακτοκομικά Προϊόντα της Αιτωλοακαρνανίας

Στην περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας παρασκευάζονται πολλών ειδών γαλακτοκομικά προϊόντα, τόσο με βιομηχανικό όσο και με παραδοσιακό τρόπο, από νωπό και από παστεριωμένο γάλα. Πιο συγκεκριμένα, τα παραδοσιακά γαλακτοκομικά προϊόντα της Αιτωλοακαρνανίας που παρασκευάζονται με βιομηχανικό τρόπο και σε μεγάλη κλίμακα είναι : η Φέτα, η Γραβιέρα, το Κεφαλοτύρι, η Κεφαλογραβιέρα Αμφιλοχίας, το Ανθότυρο, το γιαούρτι και το βούτυρο. (<https://papathanasiou-abee.gr>, <https://georgioucheese.gr>). Προϊόντα που παρασκευάζονται και από τους κτηνοτρόφους με παραδοσιακό τρόπο είναι: η Φέτα, η Μυζήθρα, το Γιδοτύρι, το Κατίκι ή Τσαλαφούτι και η Πρέντζα (ΑΝΑΙΤ Α.Ε., 2008). Στη συνέχεια αναφέρονται αναλυτικά μερικά από τα σημαντικότερα γαλακτοκομικά προϊόντα του νομού και ο τρόπος παρασκευής τους.

Φέτα

Η Φέτα έχει οριστεί ως προϊόν Προστατευόμενης Ονομασίας Προέλευσης (Π.Ο.Π.) σε όλη την Ελλάδα, το οποίο παρασκευάζεται από πρόβειο ή αιγοπρόβειο γάλα και αποθηκεύεται σε υγρό άλμης ή ξινόγαλο για περίπου 3 μήνες (Νόμος 4492/2017). Η γεύση της φέτας είναι αλμυρή και

η υφή της μπορεί να είναι είτε σκληρή είτε μαλακή. Μερικά από τα βασικά ποιοτικά και οργανοληπτικά χαρακτηριστικά της φέτας είναι: μέγιστη υγρασία 56%, ελάχιστη λιποπεριεκτικότητα επί ξηρού 43%, υφή συμπαγής με λίγες ή καθόλου οπές, χρώμα καθαρό λευκό και γεύση ελαφρά όξινη με πλούσιο άρωμα (Ζερφυρίδης, 2001).

Κατά τη διάρκεια παρασκευής της φέτας γίνεται πήξη του γάλακτος και στη συνέχεια τοποθετείται σε ειδικά καλούπια προκειμένου να στραγγιστεί φυσικά, χωρίς την εφαρμογή εξωτερικής πίεσης. Αφότου στερεοποιηθεί το μείγμα, αλατίζεται με χονδρόκοκκο αλάτι το οποίο συντελεί στην ανάπτυξη της απαιτούμενης μικροχλωρίδας που συμβάλει στην ωρίμανση και στις χαρακτηριστικές ιδιότητες του τελικού προϊόντος. Ύστερα, τοποθετείται σε ειδικά ξύλινα ή μεταλλικά σκεύη και αποθηκεύεται μέσα σε διάλυμα άλμης με περιεκτικότητα 7% σε χλωριούχο νάτριο για τουλάχιστον δυο μήνες.

Σύμφωνα με τον παραδοσιακό τρόπο των κτηνοτρόφων, η φέτα στην Αιτωλοακαρνανία παρασκευάζεται ως εξής: το γάλα στραγγίζεται με πανιά και στη συνέχεια τοποθετείται μέσα η πυτιά (από το γαστρικό υγρό αρνιών ή κατσικιών που εκτρέφονται αποκλειστικά με μητρικό γάλα), προκειμένου να πήξει. Αφού ξεκινήσει η διαδικασία πήξης, γίνεται τεμαχισμός του μείγματος με μαχαίρι, προκειμένου να απομακρυνθεί το τυρόγαλα και το μείγμα να στεγνώσει. Ο τεμαχισμός επαναλαμβάνεται άλλη μία φορά και στη συνέχεια το τυρί τοποθετείται μέσα σε πανί (τσαντίλα), το οποίο κρέμεται από ψηλά για να απομακρυνθούν τελείως τα υγρά. Έπειτα από κάποιες ώρες και εφόσον το τυρί έχει στεγνώσει, γίνεται διαχωρισμός του τυριού σε τέσσερα μέρη (σφήνες) και μετά την προσθήκη αλατιού, τοποθετείται σε στρώσεις μέσα σε ειδικό ξύλινο βαρέλι για να ζυμωθεί και να ωριμάσει (ΑΝΑΙΤ Α.Ε., 2008)

Στην Αιτωλοακαρνανία υπάρχουν αρκετά τυροκομεία και βιομηχανίες γάλακτος που παράγουν Φέτα από το αιγοπρόβειο γάλα της περιοχής, το οποίο διοχετεύεται σε τοπικά καταστήματα, σε σούπερ μάρκετ και ένα μικρό ποσοστό εξάγεται σε χώρες του εξωτερικού.

Γραβιέρα

Η γραβιέρα παράγεται από παστεριωμένο γάλα το οποίο πήζει σε θερμοκρασία 34 – 36 οC με την προσθήκη πυτιάς. Στη συνέχεια το πήγμα διαιρείται αρκετές φορές μέχρι να διαμορφωθεί σε κόκκους και αφήνεται για να αφαιρεθούν τα υγρά. Έπειτα γίνεται ανάδευση και αναθέρμανση προκειμένου να αποκτήσουν οι κόκκοι την επιθυμητή υγρασία. Οι κόκκοι κατακάθονται στον πυθμένα του δοχείου και σχηματίζεται η τυρομάζα, η οποία μεταφέρεται σε ειδικά καλούπια μέσα σε πανιά και οδηγείται σε πιεστήριο. Το τυρί παραμένει για μια ημέρα κάτω από συνθήκες πίεσης και στη συνέχεια μεταφέρεται σε ράφια για να αλατιστεί. Τέλος, οδηγείται στον θάλαμο

ωρίμανσης, όπου κάτω από ελεγχόμενες συνθήκες υγρασίας και θερμοκρασίας ολοκληρώνεται η ωρίμανση του σε περίπου 3 μήνες (Ζερφυρίδης, 2001).

Κεφαλοτύρι

Το κεφαλοτύρι είναι σκληρό τυρί με πλούσιο άρωμα και χαρακτηριστική πικάντικη γεύση. Τα χαρακτηριστικά του εξαρτώνται από την τεχνολογία παρασκευής και την διάρκεια και τον τρόπο ωρίμανσης. Σε γενικές γραμμές ο τρόπος παρασκευής του μοιάζει με αυτόν της γραβιέρας, με κύρια διαφορά το στάδιο του αλατίσματος. Το κεφαλοτύρι περιέχει πολύ μεγαλύτερο ποσοστό αλατιού, καθώς μετά την τοποθέτησή του σε καλούπια, βυθίζεται σε άλμη για 24 ώρες και στη συνέχεια αλατίζεται με καθαρό ξηρό αλάτι για τις επόμενες δέκα ημέρες μέχρι να σκληρύνει. Τις επόμενες 20 μέρες αλατίζεται κάθε 48 ώρες και όταν ολοκληρωθεί το στάδιο του αλατίσματος, οδηγείται σε θάλαμο συντήρησης (ΑΝΑΙΤ Α.Ε., 2008).

Κεφαλογραβιέρα Αμφιλοχίας (Π.Ο.Π.)

Στην Αιτωλοακαρνανία παρασκευάζεται η Κεφαλογραβιέρα Αμφιλοχίας η οποία είναι προϊόν Π.Ο.Π.. Για την παρασκευή της χρησιμοποιείται αιγοπρόβειο γάλα, το οποίο αρχικά παστεριώνεται και ύστερα γίνεται προσθήκη πυτιάς όταν αυτό φτάσει σε θερμοκρασία 35 οC. Αφού πήξει, ακολουθεί τεμαχισμός του τυροπήγματος πολλές φορές έως ότου αποκτήσει μορφή κόκκων. Στη συνέχεια αναδεύεται για 20 λεπτά και θερμαίνεται στους 47 – 48 οC. Κατόπιν, επαναλαμβάνεται η ανάδευση του τυροπήγματος και γίνεται εξαγωγή του σε καλούπια, με εσωτερικά τοποθετημένα πανιά για καλύτερη στράγγιση. Ύστερα ακολουθεί μηχανική πίεση μέτρια ισχύος για 2 – 2,5 ώρες (Ζερφυρίδης, 2001).

Επόμενο είναι το στάδιο του αλατίσματος, κατά το οποίο εφαρμόζεται συνδυασμός υγρού και ξηρού αλατίσματος. Αρχικά, τα καλούπια τοποθετούνται σε άλμη για 24 ώρες και μετά οδηγούνται σε άλμη μεγαλύτερης πυκνότητας, όπου παραμένουν μέσα για 48 ώρες. Ύστερα, τα τυριά αφαιρούνται από την άλμη και τοποθετούνται σε ειδικό θάλαμο, όπου πραγματοποιείται το ξηρό αλάτισμα για 8 ημέρες. Έπειτα, μεταφέρονται σε θάλαμο ωρίμανσης με ειδικές συνθήκες θερμοκρασίας και υγρασίας και παραμένουν για 15 -20 μέρες μέχρι να ολοκληρωθεί η ωρίμανση. Η διαδικασία παραγωγής της Κεφαλογραβιέρας Αμφιλοχίας ολοκληρώνεται με τον καθαρισμό και το στέγνωμα της επιδερμίδας των τυριών και στη συνέχεια την τοποθέτησή τους σε συσκευασία υπό κενό. Η Κεφαλογραβιέρα συντηρείται καλύτερα σε θερμοκρασίες 6-8 °C (<http://www.minagric.gr>).

Ανθότυρο

Το ανθότυρο παράγεται από τυρόγαλο αιγοπρόβειου γάλακτος, έχει χαμηλά λιπαρά και χαμηλή περιεκτικότητα αλατιού. Το ανθότυρο καταναλώνεται νωπό ή αποξηραμένο και έχει ελαφριά και απαλή γεύση (Ζερφυρίδης, 2001).

Μυζήθρα

Η μυζήθρα παρασκευάζεται από πρόβειο ή / και κατσικίσιο γάλα και τυρόγαλα. Μπορεί να έχει μαλακή (χλωρή μυζήθρα) είτε σκληρή υφή και υπάρχουν διάφορες παραλλαγές της μυζήθρας, όπως είναι η γλυκιά μυζήθρα και η ξινομυζήθρα. Για την παρασκευή της με τον παραδοσιακό τρόπο, το τυρόγαλα συλλέγεται σε μεγάλο δοχείο, βράζεται και ανακατεύεται. Κατά την ανάδευση σχηματίζεται στην επιφάνεια η μυζήθρα. Στη συνέχεια το δοχείο αφαιρείται από τη φωτιά και αφήνεται να πέσει η θερμοκρασία του (Ζερφυρίδης, 2001). Η μυζήθρα συγκεντρώνεται και τοποθετείται σε ειδικά πανιά (τσαντίλες) που κρέμονται από ψηλά προκειμένου να στραγγιστεί. Τέλος, αφού στεγνώσει, αλατίζεται πολύ καλά και τοποθετείται σε ξύλινα δοχεία για να ωριμάσει.

Γιδοτύρι

Το γιδοτύρι φτιάχνεται με τον τρόπο που παρασκευάζεται η φέτα, με τη διαφορά ότι χρησιμοποιείται αποκλειστικά κατσικίσιο γάλα για την παρασκευή του (ΑΝΑΙΤ Α.Ε., 2008).

Κατίκι ή Τσαλαφούτι

Το κατίκι είναι μαλακό άσπρο τυρί με ελάχιστα λιπαρά (10 – 14 %). Παραδοσιακά φτιάχνεται από αιγοπρόβειο γάλα το οποίο βράζεται και υστέρτα γίνεται προσθήκη πυτιάς για να πήξει. Παράγεται και σε μικρές ποσότητες από τοπικά τυροκομεία της περιοχής και διατίθεται στην αγορά (ΑΝΑΙΤ Α.Ε., 2008).

Πρέντζα

Η πρέντζα ή κλωτσοτύρι είναι παραδοσιακό τυρί που φτιάχνεται από ξινόγαλα, το οποίο περισεύει μετά την εξαγωγή του βουτύρου (ΑΝΑΙΤ Α.Ε., 2008). Η διαδικασία παρασκευής του είναι ίδια με της μυζήθρας. Έχει άσπρο χρώμα, μαλακή σπυρωτή υφή και όξινη γεύση.

Η περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας κατέχει και άλλα παραδοσιακά προϊόντα που σχετίζονται με τον πρωτογενή τομέα, όπως το Αυγοτάραχο Μεσολογγίου η Χονδροελιά Αγρινίου, η λιμναία αθερίνα της Τριχωνίδας και το αλάτι από αλυκές Μεσολογγίου.

Τέλος, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι η περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας φημίζεται για την σταθερή ποιότητα των γαλακτοκομικών προϊόντων που παράγει, το οποίο οφείλεται στην μακρά παράδοση στην επεξεργασία του ντόπιου αιγοπρόβειου γάλακτος.

Κεφάλαιο 2 - Αποτελέσματα επιτόπιας έρευνας

2.1. Δειγματοληψία

Σύμφωνα με τη διαδικασία του ερευνητικού μέρους της εργασίας, πραγματοποιήθηκε επιτόπια έρευνα και συνέντευξη με 20 παραγωγούς - κατόχους κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης. Από τα στοιχεία που ανακτήθηκαν από την Κτηνιατρική Βάση Δεδομένων της Περιφερειακής Ενότητας Αιτωλοακαρνανίας, σχετικά με τον αριθμό των εν λειτουργία κτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων, έγινε ομαδοποίηση των εκμεταλλεύσεων σε 4 κατηγορίες, ανάλογα με τον αριθμό ζωικού κεφαλαίου:

- 1^η Ομάδα: Πολύ μεγάλες εκμεταλλεύσεις, με μέσο όρο ζωικού κεφαλαίου 273,5 ζώα
- 2^η Ομάδα: Μεγάλες εκμεταλλεύσεις, με μέσο όρο ζωικού κεφαλαίου 140,7 ζώα
- 3^η Ομάδα: Μεσαίες εκμεταλλεύσεις, με μέσο όρο ζωικού κεφαλαίου 78,5 ζώα
- 4^η Ομάδα: Μικρές εκμεταλλεύσεις, με μέσο όρο ζωικού κεφαλαίου 32,6 ζώα

Επιλέχθηκαν 5 παραγωγοί για συνέντευξη από κάθε ομάδα και τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν αναλύθηκαν και παρουσιάζονται παρακάτω.

2.2 Διαρθρωτικά Στοιχεία των Εκμεταλλεύσεων

Κατά το πρώτο στάδιο της έρευνας στις εκμεταλλεύσεις των παραγωγών, έγινε καταγραφή των στοιχείων από την Ενιαία Αίτηση Ενίσχυσης του έτους 2019 σχετικά με τον αριθμό των χρησιμοποιούμενων στρεμμάτων και των ζώων. Στη συνέχεια, έγινε συμπλήρωση των στοιχείων

μέσω των πληροφοριών που αντλήθηκαν από τις προσωπικές συνεντεύξεις. Στον Πίνακα 2.1 παρουσιάζονται τα διαρθρωτικά στοιχεία των εκμεταλλεύσεων.

Πίνακας 2.1: Διαρθρωτικά Στοιχεία των Εκμεταλλεύσεων (€)

	Συνολική Χρησιμοποιούμενη Έκταση (στρ.)	Ποσοστό Ενοικιαζόμενης Έκτασης (%)	Ποσοστό Αρδευόμενης Έκτασης (%)
Ομάδα I	175,40	0%	54%
Ομάδα II	46,40	0%	40%
Ομάδα III	14,60	0%	25%
Ομάδα IV	18,00	0%	0%
Μ.Ο.	63,60	0%	30%

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Έπειτα από λεπτομερή καταγραφή των στοιχείων που αφορούν τις εκτάσεις που καλλιεργούνται σε κάθε εκμετάλλευση, υπολογίστηκε ο μέσος όρος στο σύνολο και για κάθε ομάδα ξεχωριστά. Σύμφωνα με τον Πίνακα 2.1 κατά μέσο όρο καλλιεργούνται 63,60 στρέμματα γης, εκ των οποίων ένα ποσοστό 30% ανήκει σε αρδευόμενες εκτάσεις. Το ποσοστό των ενοικιαζόμενων εκτάσεων είναι μηδενικό.

Όσον αφορά τους μέσους όρους κάθε ομάδας, παρατηρείται αρκετά μεγάλη διαφορά στα στρέμματα που καλλιεργούνται στις εκμεταλλεύσεις με μεγάλο αριθμό ζωικού κεφαλαίου (175,40 στρέμματα) σε σχέση με τις υπόλοιπες. Στην Ομάδα II, η χρησιμοποιούμενη έκταση είναι 46,40 στρέμματα, ενώ στην ομάδα με τον μικρότερο αριθμό ζωικού κεφαλαίου η έκταση φτάνει τα 18 στρέμματα. Στην Ομάδα III των μεσαίων εκμεταλλεύσεων, εμφανίζεται ο μικρότερος αριθμός καλλιεργούμενων στρεμμάτων (14,60 στρέμματα).

Τα στοιχεία του Πίνακα 2.1, επιβεβαιώνονται και από τις προσωπικές συνεντεύξεις με τους παράγωγους των τριών τελευταίων ομάδων, οι οποίοι στην πλειοψηφία δήλωσαν πως το κόστος παραγωγής είναι υψηλότερο από το κόστος αγοράς των ζωοτροφών και κατά συνέπεια η αγορά τους είναι πιο συμφέρουσα από την καλλιέργεια τους. Αντίθετα, οι περισσότεροι από τους παραγωγούς που ανήκουν στην ομάδα των πολύ μεγάλων εκμεταλλεύσεων, έχουν στη διάθεση τους τον απαραίτητο εξοπλισμό που απαιτείται για την καλλιέργεια των αγροτεμάχιων και έχουν τη δυνατότητα αποθήκευσης του προϊόντος ούτως ώστε να χρησιμοποιηθεί κατά τη διάρκεια του

έτους στην εκμετάλλευση. Παράλληλα, έχουν τη δυνατότητα πώλησης ενός μέρους της εσοδείας σε άλλες εκμεταλλεύσεις κι έτσι αυξάνουν το κέρδος από την καλλιέργεια της γης.

Επίσης, παρατηρήθηκε ότι το ποσοστό της ενοικιαζόμενης γης σε όλες τις εκμεταλλεύσεις είναι μηδενικό. Αυτό συμβαίνει γιατί, σύμφωνα με τους παραγωγούς η καλλιέργεια ενοικιαζόμενων αγροτεμαχίων δεν αποφέρει κέρδη και είναι ασύμφορη. Η έκταση της χρησιμοποιούμενης γης σε όλες τις εκμεταλλεύσεις ανήκει στα διάφορα μέλη της οικογένειας.

Όσον αφορά την άρδευση, παρατηρήθηκε ότι στην ομάδα των πολύ μεγάλων εκμεταλλεύσεων, πάνω από 50% των εκτάσεων αρδεύονται. Αυτό συνδέεται με το γεγονός ότι οι παραγωγοί της πρώτης ομάδας καλλιεργούν με σκοπό την πώληση των προϊόντων τους, πέρα από τη κατανάλωση που γίνεται από τα ζώα της εκμετάλλευσης και χρειάζονται να πετύχουν υψηλότερες αποδόσεις.

2.2 Ανθρώπινη απασχόληση εντός και εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης

Για τον υπολογισμό της ετήσιας ανθρώπινης απασχόλησης εντός της εκμετάλλευσης, οι παραγωγοί ερωτήθηκαν σχετικά με τον χρόνο που αφιερώνουν κάθε μέρα στις εργασίες της εκμετάλλευσης όλα τα μέλη της οικογένειας. Επίσης, διερευνήθηκε κατά ποσό υπήρξε αναγκαία η χρήση ξένης εργασίας για την ολοκλήρωση των εργασιών της εκμετάλλευσης. Στον Πίνακα 2.1 παρουσιάζονται οι ώρες οικογενειακής και ξένης απασχόλησης εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης, καθώς και ο υπολογισμός των Μονάδων Απασχόλησης ανά Εκμετάλλευση.

Πίνακας 2.2: Ανθρώπινη απασχόληση εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης

	Οικογενειακή		Ξένη		Συνολική	
	Ώρες	ΜΑΕ	Ώρες	ΜΑΕ	Ώρες	ΜΑΕ
Ομάδα I	5.393	3,00	1.336	0,74	6.729	3,74
Ομάδα II	5.153	2,86	446	0,25	5.599	3,11
Ομάδα III	5.186	2,88	125	0,07	5.311	2,95
Ομάδα IV	4.595	2,55	512	0,28	5.107	2,84
Μ.Ο.	5.082	2,82	605	0,34	5.687	3,16

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Οι ώρες που το σύνολο των μελών της οικογένειας απασχολούνται κατά μέσο όρο στην γεωργική εκμετάλλευση είναι 5.082 και ο αντίστοιχος δείκτης των ΜΑΕ εμφανίζει την τιμή 2,82. Αντίθετα, οι ώρες της ξένης απασχόλησης εντός την γεωργικής εκμετάλλευσης είναι 605 με τον αντίστοιχο δείκτη ΜΑΕ να διαμορφώνεται στο 0,34. Αυτό σημαίνει ότι από τις συνολικές ετήσιες ώρες εργασίες εντός την εκμετάλλευσης (5.687 ώρες), μόλις το 10% οφείλεται σε ξένη απασχόληση.

Όπως παρατηρείται, οι ώρες οικογενειακής απασχόλησης εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης παρουσιάζουν μικρή απόκλιση μεταξύ τους στις τέσσερις ομάδες. Αυτό συμβαίνει, διότι στις περισσότερες εκμεταλλεύσεις όλων των ομάδων υπήρχαν δυο μέλη της οικογένειας που είχαν πλήρη απασχόληση εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης. Όσον αφορά την ξένη εργασία στην εκμετάλλευση, παρατηρείται αύξηση των ωρών ξένης απασχόλησης στην ομάδα των πολύ μεγάλων εκμεταλλεύσεων (1.336 ώρες). Σημαντικό ρόλο παίζουν και οι διακυμάνσεις των απαιτήσεων σε εργασία μια εκμετάλλευσης κατά τη διάρκεια του έτους (Κιτσοπανίδης, Καμενίδης, 2003). Η αύξηση συνδέεται κυρίως με τον μεγαλύτερο αριθμό ζωικού κεφαλαίου και κατά συνέπεια τις αυξημένες ανάγκες σε ανθρώπινη απασχόληση για την ολοκλήρωση των εργασιών στην γεωργική εκμετάλλευση.

Στη συνέχεια, έγινε υπολογισμός της οικογενειακής απασχόλησης, με βάση της ώρες που απασχολήθηκαν τα μέλη της οικογένειας εντός αλλά και εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης.

Πίνακας 2.3: Οικογενειακή απασχόληση

	Εντός γ. εκμ.		Εκτός γ. εκμ.		Συνολική	
	Ώρες	ΜΑΕ	Ώρε	ΜΑΕ	Ώρες	ΜΑΕ
Ομάδα I	5.393	3,00	448	0,25	5.841	3,25
Ομάδα II	5.153	2,86	3.480	1,93	8.633	4,79
Ομάδα III	5.186	2,88	4.080	2,27	9.266	5,15
Ομάδα IV	4.595	2,55	544	0,30	5.139	2,85
Μ.Ο.	5.082	2,82	2.138	1,19	7.220	4,01

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Ο συνολικός μέσος όρων των ωρών οικογενειακής απασχόλησης εντός της γεωργικής εκμετάλλευσης διαμορφώθηκε στις 5.082 ώρες και ο αντίστοιχος δείκτης ΜΑΕ στο 2,82. Από την

άλλη μεριά, οι ώρες απασχόλησης της οικογένειας εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης, εμφανίστηκαν κατά μέσο όρο 2.138 και ο δείκτης ΜΑΕ πήρε την τιμή 1,19. Συνολικά, οι ώρες οικογενειακής απασχόλησης εντός και εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης, υπολογίστηκαν κατά μέσο όρο 7.220 και ο δείκτης των ΜΑΕ πήρε την τιμή 4,01.

Η πρώτη παρατήρηση που σημειώνεται είναι η αρκετά μεγάλη διαφορά στις τιμές των ωρών απασχόλησης της οικογένειας εντός και εκτός της εκμετάλλευσης. Όπως φαίνεται από τον Πίνακα 2.3, στις περισσότερες περιπτώσεις η κύρια απασχόληση των μελών της οικογένειας αφορά εργασίες εντός της εκμετάλλευσης. Ωστόσο, παρουσιάζονται αρκετές ώρες οικογενειακής απασχόλησης που αναφέρονται σε εργασίες εκτός της εκμετάλλευσης, στην Ομάδες II (3.480 ώρες) και στην Ομάδα III (4.080 ώρες).

Όσον αφορά τις πολύ μεγάλες εκμεταλλεύσεις, η εμφάνιση μικρού αριθμού ωρών απασχόλησης εκτός της γεωργικής εκμετάλλευσης (448 ώρες), είναι αναμενομένη λόγω του μεγέθους της εκμετάλλευσης και του αυξημένου φόρτου εργασίας. Οι οικογένειες της ομάδας I βασίζονται στις αγροτικές εργασίες για την αύξηση του οικογενειακού εισοδήματος, σε αντίθεση με τις οικογένειες των ομάδων II και III, των οποίων οι εκμεταλλεύσεις έχουν μικρότερο μέγεθος και χρειάζονται συμπληρωματικό εισόδημα από εξωγεωργική απασχόληση. Στην ομάδα των μικρών εκμεταλλεύσεων, οι μειωμένες ώρες εξωγεωργικής απασχόλησης (544 ώρες) συνδέονται με το γεγονός ότι οι κάτοχοι των εκμεταλλεύσεων αυτών είναι στην πλειοψηφία τους, μεγαλύτεροι σε ηλικία παραγωγοί και συνταξιούχοι που ασχολούνται αποκλειστικά με την αγροτική εργασία καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους.

2.3 Ακαθάριστη Πρόσοδος

Η Ακαθάριστη πρόσοδος σε μια εκμετάλλευση σχετίζεται με την ακαθάριστη αξία παραγωγής, τις επιδοτήσεις και τις αποζημιώσεις των προϊόντων που παράγονται (Κιτσοπανίδης, Καμενίδης, 2003). Στην ακαθάριστη αξία παραγωγής συμπεριλαμβάνονται:

- Οι συνολικές εισπράξεις από την πώληση του προϊόντος στην αγορά
- Η αξία σε τιμές αγοράς των προϊόντων που καταναλώθηκαν από τον παραγωγό και την οικογένεια του (αυτοκατανάλωσή)
- Η αγοραία αξία των προϊόντων που δόθηκαν αντί χρήματων για αμοιβές τρίτων

- Η αξία των αποθεμάτων σε τιμές της αγοράς, δηλαδή των απούλητων προϊόντων που παραμένουν στις αποθήκες της γεωργικής εκμετάλλευσης
- Η ενδεχόμενη αύξησή των κεφαλαίων της γεωργικής επιχείρησης (π.χ. παχυνόμενα ζώα), που είναι αποκλειστικό αποτέλεσμα της παραγωγικής δραστηριότητας της εκμετάλλευσης

Σε ότι αφορά τις αποζημιώσεις, συμπεριλαμβάνονται οι αποζημιώσεις των ασφαλιστικών οργανισμών (ΕΛΓΑ) για τυχόν μείωσή της παραγωγής από κάποια καταστροφή που συνέβη (π.χ. χαλάζι, παγετός). Οι επιδοτήσεις αναφέρονται σε ενισχύσεις που αφορούν άμεσα το προϊόν ή τον κλάδο παραγωγής, ενώ εξαιρούνται οι επιδοτήσεις που αφορούν τους χρησιμοποιούμενους συντελεστές παραγωγής, όπως οι επιδοτήσεις των Σχεδίων Βελτίωσης. (Καρανικόλας Π., Σημειώσεις χ.χ.)

Πίνακας 2.4: Ακαθάριστη Πρόσοδος ανά εκμετάλλευση

	Ακαθ. Αξία Παραγωγής (€)	Επιδοτήσεις (€)	Ακαθάριστη Πρόσοδος (€)
Ομάδα I	105.917	22.886	107.323
Ομάδα II	35.033	8.173	35.919
Ομάδα III	18.768	4.069	18.929
Ομάδα IV	10.162	2.791	10.176
Μ.Ο.	42.470	9.480	43.087

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Στον Πίνακα 2.4 εμφανίζονται τα στοιχεία των εκμεταλλεύσεων που αφορούν την ακαθάριστη πρόσοδο σε κάθε εκμετάλλευση. Ο μέσος όρος της ακαθάριστης αξίας παραγωγής υπολογίστηκε 42.470 €, ενώ ο μέσος όρος των επιδοτήσεων 9.480 €. Η τιμή του συνολικού μέσου όρου για την ακαθάριστη πρόσοδο των εκμεταλλεύσεων διαμορφώθηκε στα 43.087 €.

Παρατηρείται μια αντιστοιχία της αξίας παραγωγής και των επιδοτήσεων με το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων. Στην Ομάδα I εμφανίζονται οι υψηλότερες τιμές στην αξία παραγωγής των προϊόντων (105.917 €) και στις επιδοτήσεις που χορηγούνται για τα προϊόντα (22.886 €) και κατά συνέπεια, στην ακαθάριστη πρόσοδο (107.323 €). Από την άλλη, στην ομάδα IV των μικρών εκμεταλλεύσεων εμφανίζονται οι χαμηλότερες τιμές που αναφέρονται στην ακαθάριστη πρόσοδο (10.176 €), κάτι που σχετίζεται με τον αριθμό και το είδος ζωικού κεφαλαίου, καθώς και με όλους τους παράγοντες που διαμορφώνουν το τελικό προϊόν.

Ένας από τους κύριους παράγοντες που παίζουν ρόλο στην οικονομική κατάσταση της κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης είναι η απόδοση των ζώων σε γάλα, καθώς και η τιμή πώλησής του. Στον Πίνακα 2.5 καταγράφονται οι μέσοι όροι των τιμών της μέσης απόδοσης σε γάλα ανά ζώο και της μέσης τιμής πώλησης του γάλακτος από το σύνολο των εκμεταλλεύσεων.

Σύμφωνα με το μέσο όρο του συνόλου των εκμεταλλεύσεων η μέση απόδοση των ζώων σε γάλα είναι 291,8 κιλά ανά ζώο και η μέση τιμή πώλησής του είναι 0,80 λεπτά. Συνήθως στις πολύ μεγάλες εκμεταλλεύσεις, οι οποίες είναι εντατικής μορφής, χρησιμοποιούνται βελτιωμένα ζώα για την επίτευξη υψηλότερων αποδόσεων, ενώ στις μικρές χρησιμοποιούνται ζώα μεσαίων αποδόσεων και χρησιμοποιείται το σύστημα εκτατικής εκτροφής.

Πίνακας 2.5: Μέση απόδοση γάλακτος & Μέση τιμή

	Μέση απόδοση (κιλά γάλακτος/ζώο)	Τιμή (€/κιλό)
Ομάδα I	319,3	0,80
Ομάδα II	287,7	0,80
Ομάδα III	289,5	0,80
Ομάδα IV	270,6	0,80
M.O.	291,8	0,80

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Η μέση απόδοση σε γάλα ανά ζώο εμφανίζεται υψηλότερη στα ζώα που χρησιμοποιούνται στις πολύ μεγάλες εκμεταλλεύσεις και παίρνει την τιμή 319,3 κιλά ανά ζώο. Η απόδοση εξαρτάται από την φυλή (παραγωγικότητα, προσαρμοστικότητα στις συνθήκες περιβάλλοντος, ανθεκτικότητα στις ασθένειες) και από τις συνθήκες εκτροφής (Ζέρβας, 2004). Σε ένα εντατικό σύστημα εκτροφής παρουσιάζονται υψηλότερες αποδόσεις αρκεί να συνδυάζεται με τις συνθήκες ευζωίας και καλής διαβίωσης και υγιεινής των ζώων. Στις ομάδες II και III η μέση απόδοση σε γάλα ανά ζώο παίρνει παρόμοιες τιμές (287,7 και 289,5 αντίστοιχα), ενώ εμφανώς μειωμένη παρουσιάζεται η τιμή στην ομάδα των μικρών εκμεταλλεύσεων, όπου ισούται με 270,6 κιλά ανά ζώο.

Σε ότι αφορά την τιμή της ποσότητας παράδοσης γάλακτος για το έτος 2019, ο μέσος όρος που προκύπτει είναι 0.80 € και αναφέρεται σε όλη την περιοχή της Αιτωλοακαρνανίας.

Στη συνέχεια και σύμφωνα με τα παραπάνω, υπολογίζεται και η ακαθάριστη πρόσοδος για το κύριο παραγόμενο προϊόν, δηλαδή το γάλα. (Πίνακας 2.6)

Ακαθάριστη πρόσοδος προϊόντος, ονομάζεται η αξία του προϊόντος που έχει παραχθεί από τη γεωργική εκμετάλλευσή, σε μία συγκεκριμένη χρονική περίοδο (ημερολογιακό ή γεωργικό έτος), συμπεριλαμβανομένων και των πιθανών επιδοτήσεων και αποζημιώσεων του προϊόντος. (Καρανικόλας Π., Σημειώσεις χ.χ.)

Πίνακας 2.6: Ακαθάριστη Πρόσοδος ανά κιλό γάλακτος

	Ακαθ. Αξία Παραγωγής (€)	Επιδότησεις (€)	Ακαθάριστη Πρόσοδος (€)
Ομάδα I	0,80	0,12	0,80
Ομάδα II	0,80	0,12	0,80
Ομάδα III	0,80	0,13	0,80
Ομάδα IV	0,80	0,15	0,80
M.O.	0,80	0,13	0,80

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Όπως αναφέρθηκε και στον Πίνακα 2.5, η μέση τιμή ανά κιλό γάλακτος για το έτος 2019 είναι 0.80 €. Συνεπώς, η ακαθάριστη αξία παραγωγής του κυρίου προϊόντος για όλες τις ομάδες των εκμεταλλεύσεων υπολογίζεται σε 0.80 €. Μια ελάχιστη διαφορά εμφανίζεται στις επιδοτήσεις που αναφέρονται σε ευρώ ανά κιλό γάλακτος, με το μέσο όρο να υπολογίζεται σε 0.13 €. Οι επιδοτήσεις που δίνονται από τον ΟΠΕΚΕΠΕ μέσω του συστήματος της Ενιαίας Αίτησης Ενίσχυσης για τους κάτοχους κτηνοτροφικής εκμετάλλευσης, χορηγούνται με βάση των αριθμό παραγωγικών ζώων (ενήλικα θηλυκά) που δηλώνει ο κάθε παραγωγός στην αίτησή του, σε συνδυασμό με τα αντίστοιχα δικαιώματα τα οποία κατέχει. Υπάρχει επίσης και η συνδεδεμένη ενίσχυση για το αιγοπρόβειο γάλα, η οποία διανέμεται με βάση των αριθμό των παραγωγικών ζώων και τα κιλά γάλακτος ανά ζώο τα οποία διασταυρώνονται από το σύστημα ARTEMIS του Οργανισμού ΕΛΓΟ ΔΗΜΗΤΡΑ.

Η ακαθάριστη πρόσοδος ανά κιλό βασικού προϊόντος, δηλαδή πρόβειου γάλακτος υπολογίστηκε 0,80 €.

2.4 Δαπάνες εκμετάλλευσης

Η παραγωγή των προϊόντων μιας εκμετάλλευσης εξαρτάται από διάφορους παράγοντες που αφορούν το περιβάλλον και τις καιρικές συνθήκες, τους συντελεστές παραγωγής (έδαφος, εργασία, κεφάλαιο) και την τεχνολογία που διαθέτει και εφαρμόζει ο κάθε παραγωγός. Οι δαπάνες του εδάφους, της εργασίας και του κεφαλαίου διαμορφώνουν το κόστος παραγωγής των αγροτικών προϊόντων (Κιτσοπανίδης, Καμενίδης, 2003).

Οι δαπάνες διακρίνονται σε σταθερές και σε μεταβλητές. Οι μεταβλητές δαπάνες αφορούν την παραγωγικότητα της εκμετάλλευσης μέσα σε διάστημα μιας καλλιεργητικής περιόδου, ενώ οι σταθερές δαπάνες είναι ανεξάρτητες από τον όγκο του παραγόμενου προϊόντος και αναφέρονται στον τύπο και τη δυναμικότητα της εκμετάλλευσης (Σημειώσεις Κοντογεώργος Α., χ.χ.).

Πίνακας 2.7: Σύνθεση Δαπανών

	Μεταβλητές (€)	Σταθερές (€)	Σύνολο (€)	Μεταβλητές (%)	Σταθερές (%)	Σύνολο (%)
Ομάδα I	45.436	73.357	118.793	39%	61%	100%
Ομάδα II	17.163	49.727	66.891	25%	75%	100%
Ομάδα III	10.515	36.570	47.085	23%	77%	100%
Ομάδα IV	5.082	28.560	33.642	15%	85%	100%
Μ.Ο.	19.549	47.054	66.603	25%	75%	100%

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Στον Πίνακα 2.7 καταγράφονται οι μεταβλητές και οι σταθερές δαπάνες που συνθέτουν το κόστος παραγωγής του τελικού προϊόντος που παράγεται στις εκμεταλλεύσεις. Από τις συνολικές δαπάνες των εκμεταλλεύσεων σύμφωνα με το μέσο όρο, το 75% αποτελούν οι σταθερές δαπάνες και το 25% οι μεταβλητές. Πιο συγκεκριμένα, από τις συνολικές δαπάνες που καταγράφηκαν (66.603 €), η αξία των σταθερών δαπανών υπολογίστηκε 47.054 €, ενώ η αξία των μεταβλητών 19.549 €.

Οι σταθερές δαπάνες εμφανίζονται να έχουν υψηλότερες τιμές σε όλες τις ομάδες εκμεταλλεύσεων και καθορίζουν σε σημαντικό βαθμό το κόστος παραγωγής. Δεν εξαρτώνται από

το επίπεδο των πωλήσεων και αναφέρονται κυρίως στις διάφορες μορφές επενδύσεων που έχει κάνει ο παράγωγος για την αύξηση της αποδοτικότητας της εκμετάλλευσης του (π.χ. αποσβέσεις από την αγορά μηχανολογικού εξοπλισμού). Οι μεταβλητές δαπάνες καταλαμβάνουν μικρότερο ποσοστό στην τελική διαμόρφωση του κόστους, αλλά εξίσου σημαντικό. Μεταβάλλονται ανάλογα με την παραγωγή της εκμετάλλευσης, επομένως αν ο όγκος της παραγωγής αυξάνεται, θα αυξάνονται και οι μεταβλητές δαπάνες.

Στη συνέχεια, παρουσιάζονται αναλυτικά οι κατηγορίες δαπανών και ο ρόλος τους στα οικονομικά αποτελέσματα της γεωργικής εκμετάλλευσης.

2.4.1 Μεταβλητές δαπάνες

Οι μεταβλητές δαπάνες συνδέονται με τους χρησιμοποιούμενους μεταβλητούς συντελεστές για την παραγωγή του προϊόντος και αναφέρονται κυρίως στο κυκλοφοριακό κεφάλαιο και στην εργασία (Σημειώσεις Κοντογεώργος Α., χ.χ.). Οι κύριες κατηγορίες μεταβλητών δαπανών που καταγράφηκαν κατά τη διάρκεια της έρευνας των εκμεταλλεύσεων είναι τα αναλώσιμα υλικά, οι υπηρεσίες τρίτων και η αμοιβή της εποχικής εργασίας. Στον Πίνακα 2.8 εμφανίζονται οι τιμές των κύριων μεταβλητών δαπανών, που καθορίζουν το κόστος παραγωγής.

Πίνακας 2.8: Μεταβλητές Δαπάνες (€)

	Αναλώσιμα Υλικά	Υπηρεσίες Τρίτων	Αμοιβή Εποχικής Εργασίας	Λοιπές	Σύνολο
Ομάδα I	34.184	4.522	3.600	3.129	45.436
Ομάδα II	13.838	1.548	480	1.297	17.163
Ομάδα III	7.973	1.306	508	728	10.515
Ομάδα IV	3.376	902	512	292	5.082
M.O.	14.843	2.070	1.275	1.362	19.549

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, οι μεταβλητές δαπάνες συνδέονται άμεσα με τον όγκο παραγωγής, επομένως είναι αναμενόμενο να εμφανίζονται αυξημένες στην πρώτη ομάδα (45.436 €) και στη συνέχεια οι τιμές να παρουσιάζουν μειωτική τάση ανάλογη με το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων. Η δαπάνη για την αγορά αναλώσιμων υλικών, όπως η αγορά σπόρων,

λιπασμάτων, καυσίμων, ζωοτροφών κ.α., φαίνεται να αποτελεί τον μεγαλύτερο παράγοντα διαμόρφωσης μεταβλητών δαπανών σε όλες τις ομάδες εκμεταλλεύσεων και εμφανίζει την τιμή 14.843 €, ενώ το συνολικό ποσό μεταβλητών δαπανών, σύμφωνα με το μέσο όρο είναι 19.549 €. Παράλληλα, σημαντικό μέρος των μεταβλητών δαπανών καταλαμβάνουν οι υπηρεσίες τρίτων (2.070 €) και η αμοιβή της εποχικής εργασίας (1.275 €).

Πίνακας 2.9: Μεταβλητές Δαπάνες (%)

	Αναλώσιμα Υλικά	Υπηρεσίες Τρίτων	Αμοιβή Εποχικής Εργασίας	Λοιπές	Σύνολο
Ομάδα I	75%	10%	8%	7%	100%
Ομάδα II	80%	9%	3%	8%	100%
Ομάδα III	76%	12%	5%	7%	100%
Ομάδα IV	66%	18%	10%	6%	100%
M.O.	75%	12%	6%	7%	100%

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Όπως φαίνεται και από τον τελικό μέσο όρο στον Πίνακα 2.9, τα αναλώσιμα υλικά αποτελούν το μεγαλύτερο με διαφορά μέρος από το συνολικό ποσοστό μεταβλητών δαπανών (75%). Ακολουθούν οι υπηρεσίες τρίτων με ποσοστό 12% και η αμοιβή της εποχικής εργασίας στην εκμετάλλευση με μέσο όρο 6%. Τέλος, ένα ποσοστό 7% καταλαμβάνουν οι λοιπές μεταβλητές δαπάνες, στις οποίες εμπεριέχονται οι δαπάνες ασφάλισης του φυτικού και ζωικού κεφαλαίου (ΕΛΓΑ), οι τόκοι κυκλοφορούντος κεφαλαίου κ.α.

Σημαντικό ρόλο στην τελική διαμόρφωση των μεταβλητών δαπανών, παίζει η στρατηγική διαχείρισης της εκμετάλλευσης από τον κάθε παραγωγό. (Καμενίδης, 2004)

2.4.2 Σταθερές δαπάνες

Σταθερές δαπάνες χαρακτηρίζονται εκείνες που δεν μεταβάλλονται βραχυπρόθεσμα, ούτε όταν μεταβάλλεται ο όγκος παραγωγής ή το μέγεθος της εκμετάλλευσης (Σημειώσεις Κοντογεώργος Α., χ.χ.). Οι σταθερές δαπάνες συνδέονται με τον τύπο της εκμετάλλευσης και προέρχονται από τις διάφορες μορφές επενδύσεων που έχει κάνει ο παραγωγός για την ενίσχυση της δυναμικότητας της εκμετάλλευσης.

Ο υπολογισμός των σταθερών δαπανών σε μια εκμετάλλευση συνδέεται άμεσα με την καταγραφή των παγίων στοιχείων του κεφαλαίου, της μόνιμης εργασίας εντός της εκμετάλλευσης και το ενοίκιο του χρησιμοποιούμενου εδάφους κατά τη διάρκεια του έτους (Κιτσοπανίδης, Καμενίδης, 2003). Στον Πίνακα 2.10 παρουσιάζονται οι κυριότερες σταθερές δαπάνες που εμφανίστηκαν κατά τη επιτόπια έρευνα στις εκμεταλλεύσεις.

Πίνακας 2.10: Σταθερές Δαπάνες (€)

	Αποσβέσεις	Τεκμαρτό Ενοίκιο Ιδιόκτητης Γης	Αμοιβή Μόνιμης Οικογενειακής Εργασίας	Λοιπές	Σύνολο
Ομάδα I	19.732	14.330	17.947	21.348	73.357
Ομάδα II	15.902	9.720	15.462	8.643	49.727
Ομάδα III	6.572	9.160	15.374	5.464	36.570
Ομάδα IV	3.768	7.080	13.947	3.765	28.560
Μ.Ο.	11.493	10.073	15.683	9.805	47.054

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Οι σημαντικότεροι παράγοντες που διαμορφώνουν τις σταθερές δαπάνες, στις ομάδες των εκμεταλλεύσεων της έρευνας, είναι οι αποσβέσεις των παγίων, το τεκμαρτό ενοίκιο της ιδιόκτητης γης και η αμοιβή της μόνιμης οικογενειακής εργασίας. Όπως παρατηρείται το συνολικό ποσό σταθερών δαπανών που καταγράφηκε είναι 47.054 €, με το ποσό αυτό να διανέμεται ισότιμα σε όλες τις κατηγορίες σταθερών δαπανών. Οι αποσβέσεις υπολογίστηκαν σύμφωνα με τον συνολικό μέσο όρο σε 11.493 €, το τεκμαρτό ενοίκιο ιδιόκτητης γης 10.073 €, η αμοιβή για την μόνιμη οικογενειακή εργασία 15.683 € και όλες οι υπόλοιπες κατηγορίες σταθερών δαπανών υπολογίστηκαν 9.805 €.

Στην ομάδα των πολύ μεγάλων εκμεταλλεύσεων εμφανίζονται υψηλότερες τιμές για όλες τις κατηγορίες σταθερών δαπανών (73.357 €), σε σχέση με τις υπόλοιπες ομάδες. Αυτό συμβαίνει διότι, στην Ομάδα I καταγράφηκαν περισσότερα πάγια στοιχεία, εξοπλισμός και χρησιμοποιούμενες εκτάσεις. Επίσης, λόγω του πολύ μεγάλου μεγέθους της εκμετάλλευσης, εμφανίζονται αυξημένες ανάγκες σε ανθρώπινη εργασία για την ολοκλήρωση των εργασιών της εκμετάλλευσης.

Πίνακας 2.11: Σταθερές Δαπάνες (%)

	Αποσβέσεις	Τεκμαρτό Ενοίκιο Ιδιόκτητης Γης	Αμοιβή Μόνιμης Οικογενειακής Εργασίας	Λοιπές	Σύνολο
Ομάδα I	27%	20%	24%	29%	100%
Ομάδα II	32%	20%	31%	17%	100%
Ομάδα III	18%	25%	42%	15%	100%
Ομάδα IV	13%	25%	49%	13%	100%
Μ.Ο.	23%	22%	37%	19%	100%

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Η δαπάνη του τεκμαρτού ενοικίου ιδιόκτητης γης καταλαμβάνει παρόμοιο ποσοστό (22%) εκ του συνολικού ποσοστού των σταθερών δαπανών, σε όλες τις ομάδες. Το τεκμαρτό ενοίκιο δεν πληρώνεται, αλλά υπολογίζεται ως δαπάνη στις δαπάνες του κλάδου παραγωγής, που χρησιμοποιεί το έδαφος.

Οι αποσβέσεις παρουσιάζονται να έχουν τιμές ανάλογες με τα μεγέθη των εκμεταλλεύσεων και αποτελούν το 23% του συνολικού ποσοστού, ενώ σε ότι αφορά την αμοιβή της μόνιμης οικογενειακής εργασίας οι τιμές είναι αντιστρόφως ανάλογες. Στην ομάδα I η αμοιβή της οικογενειακής εργασίας καταλαμβάνει ποσοστό 24%, το μικρότερο που παρατηρείται ανάμεσα σε όλες τις ομάδες εκμεταλλεύσεων, ενώ στην ομάδα IV το ποσοστό αυτό αποκτά την τιμή 49%. Η απόσβεση είναι μια επιχειρησιακή δαπάνη που μειώνει την αξία των περιουσιακών στοιχείων, ενώ για την αμοιβή της μόνιμης οικογενειακής εργασίας πρέπει να λαμβάνεται υπόψη ότι υπάρχει διακύμανση της εργασίας κατά τη διάρκεια του έτους στην εκμετάλλευση (Σημειώσεις Κοντογεώργος Α., χ.χ.).

2.5 Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα

Για να υπολογίσουμε το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα, λαμβάνουμε υπόψη το κέρδος της εκμετάλλευσης και τη συνολική αμοιβή των τριών συντελεστών παραγωγής (εδάφους, εργασίας, κεφαλαίου). Το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα είναι η διαφορά των δαπανών από την ακαθάριστη πρόσοδο, η οποία χρησιμοποιείται από τον παραγωγό και την οικογένεια του για τον βιοπορισμό τους, χωρίς να μειώνονται οι παραγωγικές δυνατότητες της εκμετάλλευσης.

Στον Πίνακα 2.12 διακρίνονται τα οικογενειακά εισοδήματα των εκμεταλλεύσεων από γεωργική και από εξωγεωργική απασχόληση.

Πίνακας 2.12: Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα

	Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα		Εξωγεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα		Συνολικό Οικογενειακό Εισόδημα	
	€	%	€	%	€	%
Ομάδα I	57.454	95%	3.360	5%	60.814	100%
Ομάδα II	6.035	63%	3.480	37%	9.515	100%
Ομάδα III	3.735	48%	4.080	52%	7.815	100%
Ομάδα IV	1.276	38%	2.160	62%	3.436	100%
Μ.Ο.	17.125	84%	3.270	16%	20.395	100%

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Στο σύνολο των εκμεταλλεύσεων παρατηρείται ότι ο μέσος όρος του συνολικού οικογενειακού εισοδήματος παίρνει την τιμή 20.395 €, με το 84% της τιμής αυτής να αποτελείται από το γεωργικό εισόδημα που ισούται με 17.125 €.

Στην πρώτη ομάδα, των πολύ μεγάλων εκμεταλλεύσεων εμφανίζεται ξεκάθαρα η σημασία του γεωργικού εισοδήματος στην διαμόρφωση του συνολικού εισοδήματος της οικογένειας, αφού αποτελεί το 95% της αξίας του. Σε όλες τις υπόλοιπες ομάδες των εκμεταλλεύσεων, το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα απαρτίζει εξίσου σημαντικό μέρος του συνολικού οικογενειακού εισοδήματος, όπως και το εξωγεωργικό εισόδημα.

Σε ότι αφορά τις τιμές, εμφανίζονται μεγάλες αποκλίσεις αναμεσα στην ομάδες των εκμεταλλεύσεων. Στην Ομάδα I, το συνολικό οικογενειακό εισόδημα εμφανίζεται αυξημένο και παίρνει την τιμή 60.814 €, ενώ στην αμέσως επόμενη ομάδα των μεγάλων εκμεταλλεύσεων αποκτά την τιμή 9.515 €. Στην ομάδα των μεσαίων εκμεταλλεύσεων η τιμή δεν εμφανίζει μεγάλη διαφορά από την προηγούμενη και υπολογίζεται σε 7.815 €, ενώ στην τέταρτη ομάδα των μικρών εκμεταλλεύσεων το συνολικό εισόδημα μειώνεται και αποκτά τιμή 3.436 €. Το συνολικό οικογενειακό εισόδημα φαίνεται να αποκτά μειωτική τάση, ανάλογη με το μέγεθος των εκμεταλλεύσεων.

2.6 Ακαθάριστο κέρδος & Αποδοτικότητα κεφαλαίου

Το κέρδος είναι η αμοιβή του παραγωγού και το μέγεθός του εξαρτάται από το πόσο καλά θα γίνει ο συνδυασμός των τριών συντελεστών παραγωγής. Το ακαθάριστο κέρδος προσδιορίζεται αφαιρώντας από την ακαθάριστη πρόοδο της εκμετάλλευσης το σύνολο των μεταβλητών δαπανών της γεωργικής επιχείρησης (Καρανικόλας Π., Σημειώσεις χ.χ.).

Η αποδοτικότητα κεφαλαίου σχετίζεται με την καθαρή πρόσοδο ως ποσοστό επί τοις % του μέσου όρου της αξίας του χρησιμοποιούμενου κεφαλαίου (ιδιόκτητου και ξένου) σε μια παραγωγική περίοδο. Στην αξία του κεφαλαίου υπολογίζεται και η αξία του ιδιόκτητου και ενοικιαζόμενου εδάφους (Καρανικόλας Π., Σημειώσεις χ.χ.).

Στον παρακάτω πίνακα εμφανίζονται οι τιμές του ακαθάριστου κέρδους που αφορούν στο σύνολο της εκμετάλλευσης, καθώς και η αποδοτικότητα του κεφαλαίου.

Πίνακας 2.13: Ακαθάριστο κέρδος & Αποδοτικότητα κεφαλαίου

	Ακαθ. κέρδος (€)	Αποδοτικότητα κεφαλαίου (%)
Ομάδα I	61.887	5,83%
Ομάδα II	18.755	-6,86%
Ομάδα III	8.414	-9,91%
Ομάδα IV	5.094	-137,50%
Μ.Ο.	23.537	-37,11%

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Όπως παρατηρείται από τον Πίνακα 2.13, ο μέσος όρος του ακαθάριστου κέρδους των εκμεταλλεύσεων συνολικά διαμορφώνεται στις 23.537 €. Η ομάδα των πολύ μεγάλων εκμεταλλεύσεων εμφανίζει τη μεγαλύτερη τιμή (61.887€) και ακολουθούν με αρκετά μεγάλη διαφορά οι υπόλοιπες ομάδες. Στην ομάδα II, το ακαθάριστο κέρδος παίρνει την τιμή 18.755 €, στην ομάδα III εμφανίζεται 8.414 €, ενώ στην ομάδα IV μειώνεται αρκετά και διαμορφώνει την τιμή 5.094 €. Σύμφωνα με τα παραπάνω, οι πολύ μεγάλες εκμεταλλεύσεις παρουσιάζουν την υψηλότερη τιμή ακαθάριστου κέρδους και στη συνέχεια η τιμή αυτή μειώνεται αναλογικά με το μέγεθος της εκμετάλλευσής.

Όσον αφορά τον δείκτη της αποδοτικότητας κεφαλαίου, οι τιμές που παρουσιάζονται είναι και πάλι ανάλογες του μεγέθους των εκμεταλλεύσεων. Ο συνολικός μέσος ορός της αποδοτικότητας κεφαλαίου διαμορφώνεται -37,11%. Ο δείκτης φέρει θετικό πρόσημο μόνο στην ομάδα I, που παίρνει την τιμή 5,83%. Στις υπόλοιπες ομάδες ο δείκτης αποκτά αρνητικό πρόσημο, με την πιο αδύναμη τιμή να εμφανίζεται στην ομάδα των μικρών εκμεταλλεύσεων (-137,5%).

Ο δείκτης της αποδοτικότητας του κεφαλαίου εξαρτάται από το κέρδος, το οποίο συνδέεται με το κόστος και τα έσοδα της εκμετάλλευσης. Όσο μεγαλύτερη είναι η διαφορά μεταξύ κόστους και εσόδων, τόσο υψηλότερο είναι το κέρδος και επομένως, η αποδοτικότητα του κεφαλαίου (Κιτσοπανίδης, Καμενίδης, 2003).

2.7 Βασικό προϊόν (πρόβειο γάλα)

Το ακαθάριστο κέρδος προϊόντος, στην προκειμένη περίπτωση του πρόβειου γάλακτος, υπολογίζεται αφαιρώντας τις μεταβλητές δαπάνες του προϊόντος από την ακαθάριστη πρόσοδο προϊόντος. Το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα που προέρχεται από το βασικό προϊόν είναι η διαφορά των δαπανών από την ακαθάριστη πρόσοδο του προϊόντος, ενώ το κόστος παραγωγής περιλαμβάνει το ενοίκιο του εδάφους, την αμοιβή της εργασίας, την αξία του μεταβλητού κεφαλαίου και τις ετήσιες δαπάνες του σταθερού κεφαλαίου (Κιτσοπανίδης, Καμενίδης, 2003). Ο δείκτης του κόστους συγκριτικά με την τιμή πώλησης προϊόντος, καθορίζει την ανταγωνιστικότητα του προϊόντος (Καμενίδης, 2004).

Πίνακας 2.14: Ακαθάριστο κέρδος & Κόστος Παραγωγής

	Ακαθ. κέρδος από γάλα (€)	Ακαθ. κέρδος / kg γάλακτος (€)	Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα από γάλα (€)	Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα / kg γάλακτος (€)	Κόστος Παραγωγής (€/kg)
Ομάδα I	16.201	0,10	23.909	0,15	1,05
Ομάδα II	11.066	0,30	-5.900	-0,17	1,32
Ομάδα III	5.270	0,26	-9.326	-0,50	1,74
Ομάδα IV	2.714	0,33	-10.930	-1,39	2,90
Μ.Ο.	8.813	0,25	-561	-0,48	1,75

Πηγή: Ανάλυση στοιχείων επιτόπιας έρευνας

Ο μέσος όρος του ακαθάριστου κέρδους προερχόμενο από την παραγωγή γάλακτος υπολογίστηκε 8.813 € για το σύνολο των εκμεταλλεύσεων, ενώ η τιμή του ακαθάριστου κέρδους ανά κιλό γάλακτος διαμορφώθηκε 0,25 €. Όσον αφορά το γεωργικό οικογενειακό εισόδημα, ο μέσος όρος πήρε την τιμή -561 €, από την παραγωγή γάλακτος, ενώ ανά κιλό γάλακτος 0,48 €. Τέλος, στο συνολικό μέσο όρο των εκμεταλλεύσεων το κόστος παραγωγής κυμαίνεται στο 1,75 € ανά κιλό γάλακτος.

Παρατηρείται ότι οι υψηλότερες τιμές που αφορούν στο ακαθάριστο κέρδος και στο οικογενειακό εισόδημα διακρίνονται στην Ομάδα Ι των πολύ μεγάλων εκμεταλλεύσεων. Εκεί εμφανίζεται επίσης, το χαμηλότερο κόστος παραγωγής (1,05 ευρώ ανά κιλό γάλακτος). Τα θετικά αποτελέσματα συνδέονται με την μεγαλύτερη έκταση καλλιεργουμένης γη, τον μεγαλύτερο αριθμό ζωικού κεφαλαίου, τα εκσυγχρονισμένα συστήματα και την εκτροφή εντατικής μορφής που ακολουθούν οι εκμεταλλεύσεις της πρώτης ομάδας.

Αντίθετα, στις μικρές εκμεταλλεύσεις, οι οποίες στην πλειοψηφία τους ακολουθούν το σύστημα εκτατικής εκτροφής των ζώων και χαρακτηρίζονται από την απουσία εκσυγχρονισμού και βελτιώσεων, το κόστος παραγωγής τριπλασιάζεται και η δραστηριότητα τους προσδίδει αρνητικό πρόσημο στο οικογενειακό εισόδημα. Το υψηλό κόστος παραγωγής συμβάλλει στην αύξηση της τιμής διάθεσης στην αγορά και μείωση της ανταγωνιστικότητας του προϊόντος. (Καμενίδης, 2004).

2.8 Εμπορικά Δίκτυα

Κατά τη διάρκεια της έρευνας, οι παραγωγοί ερωτήθηκαν σχετικά με τα εμπορικά δίκτυα που χρησιμοποιούν και τον τρόπο παράδοσης του παραγόμενου γάλακτος εντός της εκμετάλλευσης. Σύμφωνα με τα στοιχεία που συγκεντρώθηκαν από την έρευνα, σχεδόν όλοι οι παραγωγοί, παραχωρούν το γάλα που παράγουν στην εκμετάλλευσή τους σε κάποιο τυροκομείο με την μέση τιμή παράδοσης να βρίσκεται στα 0.80 €. Στις περισσότερες περιπτώσεις, οι παραγωγοί είχαν συνάψει ετήσια σύμβαση με το τυροκομείο, το οποίο ήταν υπεύθυνο για την καθημερινή συλλογή του γάλακτος από την κτηνοτροφική εγκατάσταση.

Με αυτόν τον τρόπο οι παραγωγοί εξασφαλίζουν την πώληση του παραγομένου γάλακτος της εκμετάλλευσης καθόλη τη διάρκεια του έτους και η συνεργαζόμενη βιομηχανία καταφέρνει να εξασφαλίσει την πρώτη ύλη για την παραγωγή των τυροκομικών προϊόντων σε μια σταθερή

τιμή. Το ζήτημα της «σταθερής τιμής», συχνά αποτελεί «αγκάθι» στη σχέση των παραγωγών γάλακτος με τους παραγωγούς τυροκομικών προϊόντων. Σύμφωνα με τους ορούς της συμβολαιακής γεωργίας, η τιμή παράδοσης είναι σταθερή όλο το χρόνο αλλά μπορεί να εμφανίζεται χαμηλότερη από τις τιμές που κυκλοφορούν στην αγορά.

2.9 Εγκαταστάσεις Επεξεργασίας Γάλακτος

Από τα στοιχεία που συλλέχθηκαν από την Διεύθυνση Αγροτικής Οικονομίας και Κτηνιατρικής, για το έτος 2019, έχουν αδειοδοτηθεί είκοσι πέντε (25) βιομηχανίες με εγκαταστάσεις επεξεργασίας γάλακτος στην περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας.

Πάρα τις προσπάθειες για επικοινωνία, μόλις ένα τυροκομείο της περιοχής μας ανταποκρίθηκε και παραχώρησε στοιχεία σχετικά με την επεξεργασία του αιγοπρόβειου γάλακτος και την παρασκευή και διάθεση των προϊόντων που παράγει.

Σχετικά με την δυναμικότητα της εγκατάστασης, το γάλα που επεξεργάζονται στις εγκαταστάσεις ανά έτος είναι 1.600.000 κιλά και το 100% της ποσότητας προέρχεται αποκλειστικά από την Αιτωλοακαρνανία (περιοχές Μακρυνεία, Αγγελόκαστρο, Λυσιμαχεία, Παναιτώλιο). Οι παραγωγοί που συνεργάζονται και παραδίδουν γάλα στις εγκαταστάσεις είναι περίπου 100.

Όσον αφορά τα προϊόντα που παράγονται στο τυροκομείο, τα κυριότερα είναι τυρί φέτα Π.Ο.Π. & τυρί κεφαλογραβιέρα Π.Ο.Π.. Επίσης, παράγονται γραβιέρα, κεφαλοτύρι, κατσικίσιο τυρί, γιαούρτι πρόβειο, βούτυρο αιγοπρόβειο, τυρί με λίγα λιπαρά, ανθότυρο, μυζήθρα. Από την συνολική ποσότητα γάλακτος που επεξεργάζεται η επιχείρηση, το ποσοστό που γίνεται τυρί είναι 60%, 10% γίνεται γιαούρτι και το υπόλοιπο ποσοστό διατίθεται για την παραγωγή των υπόλοιπων προϊόντων.

Σχετικά με τα δίκτυα διανομής, η επιχείρηση (τυροκομείο) διαθέτει δυο καταστήματα λιανικής πώλησης, ένα στο Αγρίνιο και ένα στο Μεσολόγγι. Παράλληλα γίνεται διανομή σε ολόκληρο το νομό σε επιλεγμένα παντοπωλεία, ενώ δεν υπάρχει συνεργασία με σούπερ μάρκετ. Τέλος, υπάρχει ένα μικρό ποσοστό εξαγωγών σε Νορβηγία και Γερμανία.

Κεφάλαιο 3 – Συμπεράσματα

Κύριος στόχος της εργασίας, ήταν η καταγραφή της πορείας του αιγοπρόβειου γάλακτος στην περιφερειακή ενότητα Αιτωλοακαρνανίας, από την παραγωγή του μέσα στην κτηνοτροφική εκμετάλλευση, στην επεξεργασία του και καταλήγοντας, στην τελική διάθεσή του στο καλάθι του καταναλωτή, ως προϊόν προστιθέμενης αξίας. Δυστυχώς, το κομμάτι της έρευνας που αφορούσε τις βιομηχανίες επεξεργασίας του γάλακτος δεν απέδωσε καρπούς, καθώς οι επιχειρήσεις δεν θέλησαν να παραχωρήσουν στοιχεία κι έτσι η έρευνα εστιάστηκε στον πρωτογενή τομέα και στην μελέτη των οικονομικών αποτελεσμάτων των αγροκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων.

Από την ανάλυση των στοιχείων της επιτόπιας έρευνας, παρατηρήθηκε διαφορά, όσον αφορά τον τρόπο λειτουργίας και τα οικονομικά αποτελέσματα των εκμεταλλεύσεων. Θετική εικόνα παρουσίασαν οι εκμεταλλεύσεις της πρώτης ομάδας, στις οποίες χρησιμοποιείται σύστημα εντατικής εκτροφής, ζώα με βελτιωμένα χαρακτηριστικά και υψηλότερη απόδοση σε γάλα και πραγματοποιείται ιδιοπαραγωγή ζωοτροφών και επενδύσεις με στόχο τον εκσυγχρονισμό της εκμετάλλευσης. Αντίθετα, στις ομάδες II, III και IV, παρουσιάστηκε μια πιο αδύναμη εικόνα στα οικονομικά αποτελέσματα, η οποία σχετίζεται κυρίως με την έλλειψη εκσυγχρονισμού, τις δαπάνες κάλυψης των διατροφικών αναγκών των ζώων και την εσφαλμένη διαχείριση της εκμετάλλευσης από τους παραγωγούς.

Στην πρώτη ομάδα εμφανίστηκαν ενθαρρυντικά οικονομικά αποτελέσματα όσον αφορά το Γεωργικό Οικογενειακό Εισόδημα, το οποίο παρουσίασε την τιμή 57.454 € και αποτελεί σχεδόν το δεκαπλάσιο της αξίας του γεωργικού εισοδήματος που σημειώθηκε στην αμέσως επόμενη ομάδα εκμεταλλεύσεων (Ομάδα II, γεωργικό οικογενειακό εισόδημα = 6.035 €). Ένας άλλος παράγοντας που φάνηκε να παίζει σημαντικό ρόλο και παρουσίασε υψηλότερη τιμή στην Ομάδα I, είναι η μέση απόδοση των ζώων σε γάλα (319,3 κιλά ανά ζώο). Επίσης, πάρα το μεγαλύτερο ποσοστό δαπανών που εμφανίστηκε στην συγκεκριμένη ομάδα, το κόστος παραγωγής είχε την μικρότερη τιμή (1,05 €/kg). Οι κάτοχοι των εκμεταλλεύσεων της πρώτης ομάδας, είχαν στη διάθεσή τους μεγαλύτερο αριθμό ζωικού κεφαλαίου, μεγαλύτερο αριθμό στρεμμάτων προς καλλιέργεια και περισσότερο τεχνολογικά εξελιγμένο εξοπλισμό και εγκαταστάσεις. Εκτός αυτών, παρατηρήθηκε ότι οι παραγωγοί της ομάδας I, χρησιμοποιούσαν εντατικό σύστημα εκτροφής των ζώων με χρήση αυτοματοποιημένων συστημάτων μέσα στο στάβλο και στην πλειοψηφία τους, καλλιεργούσαν ζωοτροφές εντός της εκμετάλλευσης προς κατανάλωση από τα ζώα αλλά και προς πώληση. Μια διαπίστωση είναι ότι οι περισσότεροι παραγωγοί της πρώτης

ομάδας, διέθεταν αρκετά καλλιεργητικά μηχανήματα και τον απαραίτητο εξοπλισμό ούτως ώστε να καλλιεργούν μόνοι τους και να αποθηκεύουν κατάλληλα τις ζωοτροφές.

Στις ομάδες II και III, τα οικονομικά αποτελέσματα δεν παρουσίασαν μεγάλη απόκλιση μεταξύ τους και στις περισσότερες περιπτώσεις τα δεδομένα έφεραν αρνητικό πρόσημο. Το οικογενειακό εισόδημα χρειάστηκε στις περισσότερες περιπτώσεις, την ενίσχυση από την εξωγεωργική απασχόληση των μελών της οικογένειας, ούτως ώστε να έχει η οικογένεια τη δυνατότητα να επιβιώσει. Σε μερικές περιπτώσεις μάλιστα, το ποσοστό εξωγεωργικού εισοδήματος, ξεπερνούσε το γεωργικό εισόδημα, πράγμα που συνδέεται με την συνολική διαχείριση της εκμετάλλευσης από τον παραγωγό. Το κόστος παραγωγής προϊόντος απέκτησε τις τιμές 1,32 €/kg και 1,74 €/kg για τις ομάδες II και III αντίστοιχα, ενώ ο δείκτης του γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος από το γάλα εμφάνισε αρνητικό πρόσημο και στις δυο ομάδες. Το κύριο χαρακτηριστικό των ομάδων αυτών, υπήρξε η μειωμένη απόδοση των ζώων σε γάλα (287,7 και 289,5 κιλά/ ζώο αντίστοιχα), καθώς και η ανάγκη αγοράς ζωοτροφών, προκειμένου να συμπληρωθεί η αναγκαία ποσότητα τροφής. Οι εκτάσεις που καλλιεργούνταν, στις περισσότερες εκμεταλλεύσεις, δεν επαρκούσαν για την κάλυψη των αναγκών των ζώων της εκμετάλλευσης ή αποδεικνυόταν ασύμφορη η καλλιέργειά τους λόγω κόστους. Παρατηρήθηκε ωστόσο, μια προσπάθεια εκσυγχρονισμού της εκμετάλλευσης καθώς η πλειοψηφία διέθετε αρμεκτήριο εντός του στάβλου και χρησιμοποιούσε εντατικό σύστημα εκτροφής.

Τέλος, στην τέταρτη ομάδα, στην οποία ανήκαν οι μικρές σε μέγεθος εκμεταλλεύσεις εμφανίστηκαν αρνητικά αποτελέσματα, τα οποία σχετίζονται με την απουσία καλλιεργήσιμων εκτάσεων ζωοτροφών. Παράλληλα, παρατηρήθηκε η μικρότερη απόδοση των ζώων σε γάλα (270,6 κιλά ανά ζώο), η οποία συνδέεται με το σύστημα εκτατικής μορφής και την αγορά ζωοτροφών για το συμπλήρωμα του σιτηρεσίου. Κατά συνέπεια, στην ομάδα IV εμφανίστηκε το υψηλότερο κόστος παραγωγής προϊόντος (2,90 €/kg) και η χαμηλότερη τιμή γεωργικού οικογενειακού εισοδήματος (1.276 €).

Τα οικονομικά στοιχεία των γεωργικών εκμεταλλεύσεων σε συνδυασμό με τις προσωπικές συνεντεύξεις που πραγματοποιήθηκαν με τους παραγωγούς – κτηνοτρόφους, ανέδειξαν αρκετά ζητήματα που παίζουν σημαντικό ρόλο στη διαχείριση της αγροκτηνοτροφικής εκμετάλλευσης. Ένα από τα κυριότερα ζητήματα που εμφανίστηκε είναι η ιδιοπαραγωγή ή μη των ζωοτροφών. Όπως παρατηρήθηκε στις πολύ μεγάλες εκμεταλλεύσεις, η παρουσία ιδιοπαραγόμενων ζωοτροφών, συντέλεσε στην μείωση του κόστους παραγωγής γάλακτος και στην ενίσχυση του οικογενειακού εισοδήματος από την πώληση μέρους της παραγωγής. Ωστόσο, θα πρέπει να

αναφερθεί, ότι η ιδιοπαραγωγή των ζωοτροφών κρίνεται συμφέρουσα, εφόσον υπάρχουν ιδιοκτήτες εκτάσεις για να καλλιεργηθούν, καθώς και ο απαιτούμενος μηχανολογικός εξοπλισμός για την καλλιέργειά τους. Παράλληλα, χρειάζεται και ο κατάλληλος αποθηκευτικός χώρος για την σωστή και ασφαλή αποθήκευση της παραγωγής. Τα παραπάνω χαρακτηριστικά εμφανίστηκαν στην πλειοψηφία των εκμεταλλεύσεων της πρώτης ομάδας και σε ελάχιστες εκμεταλλεύσεις των ομάδων II και III.

Ένα άλλο εξίσου σημαντικό ζήτημα, είναι η μέση απόδοση των ζώων σε γάλα και συνδέεται άμεσα με τη χρησιμοποιούμενη φυλή ζώων, αλλά και με το σύστημα εκτροφής. Στις πολύ μεγάλες εκμεταλλεύσεις, καταγράφηκαν ζώα υψηλότερων αποδόσεων με βελτιωμένα χαρακτηριστικά, όπως επίσης και επενδύσεις με στόχο τον εκσυγχρονισμό της εκμετάλλευσης. Μερικές από αυτές είναι η χρήση αρμεκτικού συγκροτήματος και η εγκατάσταση συστήματος αυτόματης διατροφής των ζώων. Επίσης, παρατηρήθηκε εκσυγχρονισμός των κτηριακών εγκαταστάσεων, ούτως ώστε να εφαρμόζονται οι συνθήκες υγιεινής και καλής διαβίωσης των ζώων μέσα στον στάβλο. Όλα αυτά τα χαρακτηριστικά συντελούν στην εφαρμογή ενός αποδοτικού συστήματος εντατικής εκτροφής.

Στόχος όλων των παραγωγών είναι η επίτευξη της καλύτερης τιμής πώλησης του γάλακτος. Η τιμή παράδοσης που επικρατεί στην Αιτωλοακαρνανία για το έτος 2019 ήταν, πλην ελάχιστων εξαιρέσεων, η ίδια (0.80 €), γι' αυτό και θα πρέπει οι παράγωγοί να στοχεύουν στην παραγωγή προϊόντων με υψηλά ποιοτικά χαρακτηριστικά, προκειμένου να αυξήσουν την αξία τους. Το γεγονός αυτό, επιβεβαιώνεται και από τα στοιχεία που ανακτήθηκαν, μέσω της επικοινωνίας με ένα τυροκομείο της περιοχής. Οι υπεύθυνοι της επιχείρησης, τόνισαν ότι δίνεται ιδιαίτερη σημασία στην ποιότητα του γάλακτος που παραλαμβάνουν, ούτως ώστε να επιτύχουν την παραγωγή τυροκομικών προϊόντων υψηλής ποιότητας και προστιθέμενης αξίας.

Συμπερασματικά, οι επενδύσεις στον τομέα του εκσυγχρονισμού των εκμεταλλεύσεων, παίζουν καθοριστικό ρόλο στην αύξηση την αποδοτικότητας των αγροκτηνοτροφικών εκμεταλλεύσεων. Πέρα από την αύξηση της παραγωγικότητας θα πρέπει να δοθεί έμφαση από τους παραγωγούς και στην παραγωγή προϊόντων υψηλής ποιότητας, ούτως ώστε να επιτύχουν μεγαλύτερες απολαβές από την πώληση τους και αύξηση του γεωργικού εισοδήματος. Η διαχείριση της εκμετάλλευσης από τους παράγωγους δεν είναι εύκολη υπόθεση, γι' αυτό και μπορεί να επιτευχθεί με την βοήθεια ενός γεωργικού συμβούλου, ο οποίος θα κατευθύνει τον παραγωγό προς μια στρατηγική αποτελεσματικής διαχείρισης, σε συνδυασμό με την προστασία του περιβάλλοντος και την παραγωγή ποιοτικών προϊόντων υψηλής αξίας.

Βιβλιογραφία

1. Κ. Παπαγεωργίου, Δ. Δαμιανός, Π. Σπάθης, (2015), Αγροτική Πολιτική Β' Έκδοση, Εκδόσεις Αθ. Σταμούλης
2. Γ. Ζέρβας, Π. Καλαισάκης, Κ. Φεγγερός, (2004), Διατροφή Αγροτικών Ζώων, Β' Έκδοση, Εκδόσεις Σταμούλη
3. Γρηγόρης Κ. Ζερφυρίδης, (2001), Τεχνολογία Προϊόντων Γάλακτος - Τυροκομία, Εκδόσεις ΓΙΑΧΟΥΔΗ
4. ΑΝΑΙΤ Α.Ε., (2008), Αιτωλοακαρνανία – Κτηνοτροφία & Παραδοσιακά Προϊόντα, Έκδοση Αναπτυξιακή Αιτωλοακαρνανίας Α.Ε.
5. Χρίστος Θ. Καμενίδης, (2004), Αγροτικό Μάρκετινγκ, Εκδόσεις - Γραφικές Τέχνες Art of Text
6. Μάντης Α., (2000), Υγιεινή και Τεχνολογία του γάλακτος και των προϊόντων του, Εκδόσεις Κυριακίδη
7. Γεώργιος Ι. Κιτσοπανίδης, Χρίστος Θ. Καμενίδης, (2003), Αγροτική Οικονομική, Γ' Έκδοση, Εκδόσεις ΖΗΤΗ
8. Ευανθία Λιτοπούλου – Τζανετάκη, (2010), Μικροβιολογία γάλακτος, Εκδόσεις Αϊβάζη
9. Καμινναρίδης, Σ., Μοάτσου, Γ. (2009). Γαλακτοκομία, Εκδόσεις Έμβρυο
10. Rachele Rossi, (September 2017), EPRS | European Parliamentary Research Service
11. Σημειώσεις Καρανικόλα Παύλου, (χ.χ.), Οικονομικά Αποτελέσματα της Γεωργικής Δραστηριότητας
12. Σημειώσεις Κοντογεώργου Αχιλλέα, (χ.χ.), Αγροτική Οικονομία - Οι δαπάνες παραγωγής
13. Νόμος 4492/2017, Άρθρο 83 του ΚΤΠ - Τυροκομικά προϊόντα
14. Τ.Ε.Δ.Κ. Αιτωλοακαρνανίας, Ε.Ε.Τ.Α.Α. Α.Ε. (1995), Αιτωλοακαρνανία, Εκδόσεις ΚΑΠΟΝ

Ηλεκτρονικές Πηγές

1. <https://www.pde.gov.gr>
2. <https://www.elgo.gr/>
3. <http://www.minagric.gr>
4. www.opekepe.gr
5. <https://eur-lex.europa.eu>
6. <http://www.fao.org>

7. <https://ec.europa.eu/eurostat/web/main/home>
8. <https://www.statistics.gr/>
9. <https://www.usda.gov/>
10. https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/animals-and-animal-products/animal-products/milk-and-dairy-products_el
11. <https://europepmc.org>
12. <http://www.elogak.gr>
13. www.mednutrition.gr
14. <http://www.kgbzath.gr>
15. <http://en.france-genetique-elevage.org/>
16. <https://georgioucheese.gr/>
17. <https://www.e-ea.gr/>
18. <https://papathanasiou-abee.gr/>
19. <https://www.google.com>
20. <http://www.gaiapedia.gr>
21. <http://www.hnms.gr>